

Dr. Holczapfel Katalin

A MAGYAR BOROK EREDETVÉDELME*

„A bor lényege az ember, aki termeszt a szőlőt, félti, gondozza, mint gyermekét, majd elérkezvén a várva-várt pillanathoz, kellő tisztelettel kóstolja az új termést.”

Hamvas Béla

Mint Hamvas Béla is írta, a borászat lényege nem csak a megfelelő szőlő termesztése, hiszen ember által előidézett eljárás folytán munkálódik meg a gyümölcs olyan minőségben, amelyet óvni vagyunk hivatottak. Ebből pedig az következik, hogy a bortermelést szükséges jogszabályok által védeni, hiszen így biztosítható, hogy a kész termék megfelelő minőséggel bírjon.

A bornak ezenfelül a civilizációval egyidős hagyománya van, amely szinte szakrális tisztelettel is párosul, ez pedig, jelentőségét tekintve, kiemeli a többi alkoholos ital közül. A Biblia például Isten ajándékeként mutatja be a bort,¹ a magyar borok közül pedig a tokaji a kiemelendő érték: nemzeti himnuszunk a tokaji bort nemzeti jelképpé tette.²

A dolgozatban arra keressük a választ, hogy a földrajzi árujelzők joga, ezen belül a bor eredetvédelme a magyar borokat milyen terjedelemben szabályozza. A téma interdiszciplináris helyzete megköveteli, hogy a jogszabályokon kívül agrártudományi területeket, szőlészeti-borászati technológiákat, a borok nemzetközi kereskedelmét, a kultúrában betöltött szerepüket is röviden megvizsgáljuk.

1. A BORÁSZAT TÖRTÉNETE ÉS JELENTŐSÉGE MAGYARORSZÁGON

1.1. A magyar borászat története

„A borászat a bor készítésére, kezelésére, fejlődésére és a stabilizációja során végbemenő fizikai, kémiai, biológiai folyamatokra vonatkozó ismeretek rendszere.”³

Az első szőlőre, borra utaló régészeti leletek az ország területén az i. e. 1. századhoz vezetnek vissza: a rómaiak a Szerémségben és a Balaton-felvidéken foglalkoztak szőlőtőkék ki-

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott szakdolgozat szerkesztett változata.

¹ Isten áldásának egyik állandósult kifejezése, hogy megadja a gabonát, bort (tíros) és olajat (Móz 7:13; 11:14; 18:4; Jer 31:12).

² „Tokaj szőlővesszein / Nektárt csepegtettél.”

³ Szőlészet és borászat. In: *Kollega Tarsoly István* (szerk.): Magyarország a XX. században IV. Babits Kiadó, Szekszárd, 1999: <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/1106.html>.

terjedt gondozásával. A bortermelés területe később a kereszténység térhódításával, a térítő bencés, majd a későbbi tanítórendek érkezésével egyre növekedett.⁴

A középkortól meghatározóvá vált a bor külkereskedelme: a Sopron környéki borok nyugati irányba, az észak-magyarországi és a szerémségi borok pedig Lengyelország számára kerültek értékesítésre. A jelentős borexportnak a 16. században az ország három részre szakadása vetett gátat, mivel a mohamedán vallás közismerten elzárkózik mindenfajta alkoholos italtól. Ebben az időben a török által meg nem hódított területről származó borok viszonylatában maradt meg a borok külkereskedelme, így Tokaj-Hegyalja, Sopron és Pozsony különösen előtérbe került.⁵ A borok eredetvédelmét szolgáló első törvények is ebben az időszakban születtek meg. Az 1655. évi XXXI. törvénycikk szabályozta elsőként írásban a borhamisítók büntetését, az 1723. évi CXVIII. törvénycikk pedig így fogalmazott: „azokat, a kik a kiváló borokat bármi módon meghamisítják, vagy azokat silányabb szőlőkből helyettesítik s ezek neve alatt elárusítják, s így a vevőket megcsalják s a közkereskedést megakadályozzák, az illető megyék hatóságai azonnal s tetteleg összes boraiknak elvesztésével büntessék.”⁶

A 19. század során a szabadságharc vívmányainak egyike volt a belső vámrendszer megszüntetése, ami a borkereskedelemnek is kedvezett. Az 1867-es kiegyezést követően számos adókedvezmény, illetve kölcsön szolgált a borászat ösztönzéséül.⁷ 1894-ben létrehozták a hegyközségi rendszert.

A következő évtizedek borászatára egész Európa területén katasztrofális csapást mért a filoxéravész. A filoxéra (gyökértetű) Magyarországon először 1875-ben került észlelésre, a következő húsz év során pedig a homoktalajok ültetvényei kivételével a történelmi borvidékek mintegy 60%-át kipusztította. A hatalmas mértékű károk következtében bortermelő vidékeink jórészt elnéptelenedtek, a bortermelés pedig húsz év alatt 6 millió hl-ről 800 ezer hl-re csökkent. A filoxéra leküzdésének érdekében a kormány több intézkedést (szaporítóanyag-zárlat, fertőzött tőkék megsemmisítése, rezisztens amerikai oltóanyagok betelepítése) is bevezetett, amelyek a magyar borkultúra modernizálásához vezettek.⁸

Az első világháború és az azt követő események ismételten súlyos csapást mértek a hazai borászatra. Bár a szőlőültetvények kétharmada országhatáron belül maradt, a lakosság, tehát a borfogyasztók a határon kívülre kerültek, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása folytán pedig a külpiacok is elvesztek, így túltermelés, minőségvesztés, árcsökkenés következett, a szőlőtermesztés ráfizetősé vált. A problémák leküzdésére, a minőség javítására, valamint a borhamisítók megtorlására jött létre 1924-ben a Nemzetközi Borhivatal (l'Office

⁴ Mészáros Gabriella: A magyar bor története: <https://bor.hu/a-magyar-bor-tortenete>.

⁵ Vécsey Bánk: A bortermelés története a kezdetektől napjainkig: <https://www.boraszportal.hu/hirszuret/a-bortermeles-tortenete-a-kezdetektol-napjainkig-4420>.

⁶ 1723. évi CXVIII. törvénycikk a kiváló borok meghamisításának meggátolásáról.

⁷ Vécsey: i. m. (5).

⁸ Kollega Tarsoly: i. m. (3).

international de la Vigne et du Vin – OIV, lásd később), amelynek alapítói között jelen volt Magyarország is.⁹

A második világháborút követően, 1948-tól tovább hanyatlott a bortermelés színvonala, ugyanis ekkor a minőség háttérbe húzódott, a borgazdálkodást pedig a nagyüzemi termelés kezdte jellemezni.¹⁰ 1949-ben rendeletekkel megszüntették a szőlészeti és borászati felügyelőségeket, feloszlatták a hegyközségeket. Az államosítások révén a borvidékek arculata átalakult, a hagyományos termékszerkezet pedig leegyszerűsödött. A sztahanovista mozgalom szintén nem kedvezett az ágazatnak, hiszen a munkaverseny az elvégzett munka minőségének romlásával járt. Az 1960-as évek végén bevezetésre került az új gazdasági mechanizmus, mely a nagyobb vállalati önállóság biztosításával ösztönzőleg hatott a borászatra is. Ez abból is látszik, hogy 1960 és 1970 között nagyjából 50%-kal nőtt a hazai bortermelés.¹¹

Az 1970-es évektől a KGST egyre biztosabb piacot jelentett a magyar bor számára, azonban jellemzően továbbra is sokadlagos szempontot jelentett a bor minősége. A bortermelés – mennyiségét tekintve – 1983-ban érte el a csúcspontját, ekkor a KGST tagországai számára került exportra a teljes mennyiség több mint 50%-a.¹² A kilencvenes évek elején, a rendszerváltozás következtében a keleti piacok elvesztése túltermelési válsághoz vezetett, az évtized végén az éves bortermelés csupán 15%-át, nagyjából 600 000 hl-t tett ki az export.¹³

1.2. A bor minőségét befolyásoló tényezők

„A borminőség azon analitikai és érzékszervi tulajdonságok összessége, amelyek egészségügyi és a hedonisztikus élvezetek szempontjából a fogyasztók számára elfogadhatóak.”¹⁴ Gál Lajos alapján¹⁵ a bor minőségére a *termőhely* (kiettség, tengerszintfeletti magasság stb.), az *évszár*, a *fajta*, valamint az *emberi tényezők* (alkalmazott szőlőtermesztési és borászati eljárások összessége) bírnak befolyással. Gál szerint sorrendiség is felállítható a tényezőcsoportok között a borminőségre gyakorolt hatásukat tekintve, azonban nem egy általános, objektív módon, hanem individuálisan, boronként értelmezve.¹⁶ A következőkben az egyes befolyásoló tényezőket tekintjük át röviden.

⁹ Uo.

¹⁰ Mészáros: i. m. (4).

¹¹ Vécsey: i. m. (5).

¹² Uo.

¹³ Kollega Tarsoly: i. m. (3).

¹⁴ Gál Péter, Kiss Attila: Élelmiszerbiztonság, -ellenőrzés, eredetvédelem. Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2012, p. 10.

¹⁵ Gál Lajos: Az Egri Bikavér minőségfejlesztésének lehetőségei. Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem Élelmiszertudományi Kar, 2006, p. 4.

¹⁶ Gál: i. m. (15), p. 5.

1.2.1. Termőhely

A termőhely a bor alapanyagát adó szőlőültetvény területének három jellemzőjét, az éghajlati, a domborzati és a talajviszonyokat foglalja magában.

Az *éghajlati* (klimatikus) tényezőkhöz tartozik nemcsak az adott terület éghajlata, hanem fény-, hő-, valamint csapadékvizsgálata is. Ezek vizsgálhatók egy-egy település, de akár egy-egy dűlő viszonylatában is.¹⁷ A klimatikus tényezők közt nem elhanyagolható a *mikroklíma* borminőségre gyakorolt hatása. A mikroklíma a kisebb légtereknek a környezettől nagymértékben eltérő éghajlata, amely kis távolságon belül is jelentősen eltérő lehet. A mikroklíma nagyfokú hatással bírhat egymáshoz közeli, de eltérő adottságú termőhelyek különböző jellegű és minőségű boraira.¹⁸

A *domborzati* (fiziografikus) tényezőkön belül – többek között – az ültetvény égtáji kitettségét és lejtési szögét értjük. Hazánk egész területén a déli fekvés a legmegfelelőbb, ezt pedig a délkeleti, a délnyugati, végül a nyugati fekvés követi. A déli féltekén ezzel szemben az északi, északnyugati fekvésű területek a legelőnyösebbek szőlőültetvények gondozása céljából. A vízfelületek és erdők közelsége szintén a szőlő, és így a bor minőségét befolyásoló tényező, mivel a vízfelület a fényvisszaverés által növeli a fény mennyiségét, míg az erdők különféle rovarok és madarak lakóhelyeként negatív hatással lehetnek. Lényeges tényező a szélességi fok is: a szőlő általában az északi és déli szélesség 28. és 50. foka között képes minden évben termést hozni. A gyümölcs érési sebességére nagy hatással van az ültetvény fekvése, illetve a meredeksége is.¹⁹

A *talajviszonyok* (edafikus tényezők) hatással vannak a szőlőnövény közvetlen működésére is. A szőlő viszonylag igénytelen a talaj iránt, jó alkalmazkodóképessége miatt egyaránt megél vulkanikus, üledékes és szélhordta kőzetű, erősen kötött agyag-, laza lösz-, illetve homoktalajon is. A talaj minősége azonban természetesen nagy hatást gyakorol a bor minőségére, borászati szempontból tehát hazánkban főleg a vulkáni tufák (Tokaj-Hegyalja, Badacsony, Balaton-felvidék), a lösztalajok (Szekszárd, Villány), a meszes talajok (Etyek), illetve a filoxérával szembeni immunitása miatt már említett homoktalajok (Kiskunság) ajánlottak.²⁰

Megemlítendő még a *biotikus viszonyok*, azaz a szőlőültetvény és környezetének flórája és faunája. Ezen értendőek például a különféle kártevők, vagy az aszúsodást okozó *Botrytis cinerea* (szürkepenész).

¹⁷ Gál, Kiss: i. m. (14), p. 12.

¹⁸ Eperjesi Imre: Házi borászkodás. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2013, p. 10.

¹⁹ Szentkirályi Orsolya: A pezsgők eredetvédelme – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 14. (124.) évf. 3. sz., 2019. június, p. 22.

²⁰ Eperjesi: i. m. (18), p. 11–12.

1.2.2. Évjárat

Az évjárat alatt az adott év időjárása értendő. Hazánkban egyes években kontinentális, máskor mediterrán, időnként pedig az óceáni klíma érvényesül. Mivel egyszer szélsőségesebb, máskor kiegyenlítettebb időjárási viszonyok a jellemzőek, az évjáratok is négy fokozatra, nevezetesen kiválóra, jóra, közepesre és gyengére oszlanak. Kiváló évjárat esetén például a vörösbort adó szőlőfajták mély színanyagokkal rendelkeznek, a kései érésű fajták is jól beérnek, míg a gyenge évjáratokban ennek az ellenkezője érvényesül. Manapság az időjárási viszonyok a műholdas technikára alapozott előrejelzéseknek köszönhetően egyre jobban prognosztizálhatóak. Ennek köszönhetően a szüreti felkészüléshez nagy segítséget jelentenek a korszerű előrejelzések által gyűjtött információk.²¹

1.2.3. Fajta

A szőlőfajták választéka rendkívül szerteágazó. A világ több mint tízezer fajtája közül mintegy százféle lelhető fel a Kárpát-medencében a hungarikumoktól a világfajtákig. Borászati szempontból a fajta legfontosabb jellemzője a termés minőségével összefüggésben a bor minősége, a fő összetevők (alkohol- és savtartalom) harmóniája, az illat- és zamatgazdagság, vörösbort esetén a szín mélysége, továbbá más fajtaértékek.²² A földrajzi jelzéssel ellátott borok mindegyike csak a termék-leírásban meghatározott szőlőfajtákból készülhet, így biztosítva az elvárt minőséget és karaktert.²³

1.2.4. Emberi tényezők

A bor minőségét befolyásoló negyedik tényező a borászati technológia (például a szüretelőgépek, a fogadótartályok, a prések, a kéndioxid-adagoló stb.) megválasztása, amely teljes mértékben emberi döntések függvénye. Az előbbi három tényező közül kettőt, a fajtát és a termőhelyet az ember szabadon megválaszthatja, ez a választás azonban hosszú távú következményekkel bír.

1.2.5. Terroir

A termőhely részben a francia nyelvből eredő *terroir*-nak megfeleltethető kifejezés, amely egy igen összetett fogalom, mivel tartalmazza a földrajzi elhelyezkedés, a domborzat, a talaj,

²¹ Eperjesi: i. m. (18), p. 13.

²² Eperjesi: i. m. (18), p. 14.

²³ Szentkirályi: i. m. (19), p. 23.

a makro- és a mikroklíma hatását a végső termékre.²⁴ Az OIV VITI/333/2010. számú határozata a következőképpen írja le a terroir fogalmát:

„Vitivinicultural *terroir* is a concept which refers to an area in which collective knowledge of the interactions between the identifiable physical and biological environment and applied vitivinicultural practices develops, providing distinctive characteristics for the products originating from this area.”

„A szőlészeti-borászati *terroir* egy olyan terület koncepciója, amelyben az azonosítható fizikai és biológiai környezet és az alkalmazott szőlészeti és borászati gyakorlat közötti kölcsönhatás közismert, és a területről származó termékeknek sajátos karaktert ad.”²⁵

A terroir tehát egy arra utaló terület, ahol kialakul egy jól azonosítható környezet, valamint az adott helyen alkalmazott borászati ismeretek kollektív összessége, amely megkülönböztető jelleggel látja el az onnan származó termékeket. A terroir ennek értelmében nem a már bemutatott termőhely szinonimája, hanem a többi borminőséget befolyásoló tényezőt egyaránt magában foglalja.²⁶

2. AZ EREDETVEDELMI RENDSZER

A szellemi alkotások joga a magánjogon belül elhelyezkedő jogterület, amely két nagyobb csoportra osztható:

- szerzői jogra, azaz irodalmi, tudományos és művészeti alkotások védelmére,²⁷ valamint
- iparjogvédelemre, amely főként tudományos-műszaki jellegű alkotások védelmét szabályozza. Az iparjogvédelem mindazonáltal a szerzői jognál jóval heterogénebb csoport, hiszen a gyakorlatorientált, gazdasági-vagyoni és tulajdonjogi viszonyok védelme helyezkedik el a középpontjában.²⁸

Az iparjogvédelmen belül beszélhetünk – többek között – árujelzőkről, amelynek szintén számos kategóriája van: közülük a leglényegesebb a védjegy és a földrajzi árujelző. Ahhoz, hogy az eredetvédelem lényegét megragadjuk, először szükséges az előbb említett intézmények rövid ismertetése.

²⁴ Szentkirályi: i. m. (19), p. 19.

²⁵ Uo.

²⁶ Gál, Kiss: i. m. (14), p. 30.

²⁷ Horváth Attila: A szellemi alkotások jogának története, a szerzői jogi védelem kialakulása, a jogalkotás kezdetei Magyarországon. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 4. sz., 2016. augusztus, p. 93.

²⁸ Uo., p. 94.

2.1. Árujelzők

Az árujelző (sign, signe distinctif, Kennzeichen) az iparjogvédelem területén belül elhelyezkedő olyan megjelölés (szó, ábra stb.), amely arra hivatott, hogy egy előállító áruit megkülönböztesse a többi előállítóétól, ezenfelül pedig reklám- és egyéb gazdasági funkciókat is ellásson.²⁹ Az árujelző gyűjtőfogalom, amely magában foglalja a védjegyet, a kereskedelmi nevet és a földrajzi árujelzőket.

Az árujelzők története egészen az antikvitásig, az ókori Római és Egyiptomi Birodalomig nyúlik vissza: a Nílus völgyében az Újbirodalom alatt vált szélesebb körben alkalmazott gyakorlattá a különböző feliratok fogyasztási cikkek edényein történő elhelyezése.³⁰ Az ókori Egyiptomban az árujelzőket, elővédjegyeket főként az áru jellegének, származási helyének, idejének, valamint minőségének megjelölésére használták, azaz a védjegy modern értelemben vett rendeltetési közül a minőségjelző és a szűkebb értelemben vett származásjelző funkció került előtérbe. Ezzel szemben a Római Birodalomban a különböző árukon található árujelzők, elővédjegyek elsősorban az azokat készítő mesterre, műhelyre utaltak, azaz nem magáról a termékről közvetítettek információt, hanem főként annak előállítójáról.³¹

A Római Birodalom hanyatlását követően, a kora középkorban az árujelzők továbbra is használatban maradtak: főleg az itáliai kézművesek alkalmazták az általuk készített áruik megjelölésére kereskedelmi tevékenységük végzése során.³² Később, a céhrendszer kialakulásával fellendült az ábrák mindennemű használata, ugyanis minden céh saját céhjelet tüntetett fel az általa előállított alkotásokon.³³ A fentiekből látszik tehát, hogy az árujelzők rendkívül ősi intézménynek tekinthetők.

Az árujelzők minden fajtája különböző funkcióval bír:

- a védjegy árukat és szolgáltatásokat különböztet meg egymástól,
- a kereskedelmi név a gazdálkodó szervezetek megkülönböztetésére szolgál,
- a földrajzi árujelző pedig a termékeket különbözteti meg származásuk helye és azzal szervesen összefüggő minőségük alapján.³⁴

2.2. Földrajzi árujelzők

Földrajzi árujelzőknek azon jelzéseket nevezzük, amelyek egy földrajzi névből vagy pedig egy földrajzi névből és a hozzá kapcsolt valamilyen kifejezésből állnak, és amelyek olyan

²⁹ *Vida Sándor, Kováts Borbála: Árujelzők az ókorban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 15. (125.) évf. 3. sz., 2020. június, p. 78.*

³⁰ Uo. 79.

³¹ Uo. 80.

³² *Tattay Levente: Védjegyekről vállalkozóknak. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1995, p. 9.*

³³ *Vida Sándor: A védjegy és az ipari termékek értékesítése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962, p. 13.*

³⁴ *Szentkirályi: i. m. (19), p. 25.*

termék jelölésére használatosak, amelynek minőségét, hírnevét vagy egyéb jellemzőit kizárólag vagy főként földrajzi eredete befolyásolja.³⁵

A földrajzi árujelzők legalapvetőbb rendeltetése, hogy minden olyan megjelölés használatát megakadályozzák, amely megtévesztésre alkalmas az áru földrajzi származása tekintetében. Ezenfelül további céljuk annak meggátolása, hogy a védett megjelölések a kereskedelemben használt általános vagy fajtamegjelöléssé váljanak.³⁶

A földrajzi árujelzők funkcióit Tattay Levente szerint az alábbiak alapján lehetséges meghatározni:³⁷

– *Származásjelző funkció*

A földrajzi árujelzők szinte kivétel nélkül közvetve (pl. az adott helység régies német nyelvű megnevezésével, mint Agria, azaz Eger) vagy közvetlenül utalnak valamely táj, helység nevére.

– *Megkülönböztető funkció*

Általánosan elmondható, hogy a földrajzi árujelző megkülönböztetőképesége és a megjelölt termék minősége között szoros összefüggés van. A megkülönböztetőképeség annál erősebb, minél jobb az adott termék minősége.

Amennyiben közvetlen és elválaszthatatlan a kapcsolat a termék minősége és földrajzi környezete között (pl. tokaji borok), úgy eredetmegjelölésről beszélünk.

Ha a kapcsolat csupán esetleges (pl. Ceylon-gyémánt), tehát a termék minősége független az emberi tényezőktől, szintén földrajzi árujelzőkről van szó.

Ha a minőség és a földrajzi származás közötti funkcionális kapcsolat hiánya jellemzi az adott terméket (pl. lajosmizsei eper), származási jelzésekről beszélünk. Ezeket a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény³⁸ nem szabályozza, a Párizsi Unió Egyezmény és a Lisszaboni Megállapodás rendszere viszont igen.

– *Minőségjelző-garanciális funkció*

A földrajzi árujelzőkhöz, ezen belül pedig az eredetmegjelölésekhez különösen kapcsolódik a kiváló minőség képzete. A földrajzi árujelző ezenfelül garancia is a fogyasztók részére arra vonatkozóan, hogy az azzal ellátott termékből mindig azonosan magas minőséget fognak kapni.

– *Arculati funkció*

Helyhez kötöttségüknél fogva a földrajzi árujelzők alkalmasak arra, hogy egy helység, régió, táj vagy akár ország arculatát jellemezzék, vonzóvá tegyék. Így például a Balaton-

³⁵ Uo.

³⁶ Tattay Levente: Eredetvédelem Franciaországban – a Cognac, Champagne és a Bordeaux-i bor nyomában. Külgazdaság, 44. évf. 3. sz., 2000, p. 38.

³⁷ Tattay Levente: A bor és az agrártermékek eredetvédelme. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 2001, p. 22–25.

³⁸ A továbbiakban: Védjegytv.

felvidék arculatához hagyományosan hozzátartozik a szőlőtőkék ábrázolása, vagy a Dél-Alföldhöz a szegedi vagy a kalocsai paprika bemutatása.

– *Reklámfunkció*

A földrajzi árujelzők alkalmasak információ adására, meggyőzésre, figyelemfelhívásra, ezáltal pedig reklámként való alkalmazásra is. Reklámfunkciójuk főként a nyers és feldolgozott agrártermékek vonatkozásában valósul meg.

– *Presztízsfunckió*

A földrajzi árujelzőkhöz státuszfogyasztási igény, illetve személyes vagy csoportos presztízsérdek kötődik. Az alacsonyabb társadalmi csoportokból feltörekvő csoportok körében jellemző ezen státuszfogyasztásnak az utánzása, főként szeszes italok, pl. skót whisky-k prémiumkategóriájának fogyasztásával.

– *Védelmi funkció*

A földrajzi árujelzőket jogvédelem illeti meg, amely a földrajzi árujelzők, azon belül főként az eredetmegjelölések lajstromozása, használata, megtévesztő alkalmazásának szankcionálása körében jelenik meg. Védelmüket a magyar jogban a Védjegytv. mellett a Bortörvény, a Hegyközségi törvény, a Fogyasztóvédelmi törvény és egyéb jogszabályok is biztosítják.

Tattay a már felsorolt funkciókon felül a földrajzi árujelzők további, gazdasági aspektusú jellemzőit is ismerteti:³⁹

– *A köztudatban való rögzítettség*

A földrajzi árujelzőkkel ellátott termékek esetén lényeges előnyt jelent az, hogy az adott termék több évtizedes, olykor több évszázados reputációval bír, így a fogyasztók által széles körben ismertek. Ez különösen jellemző az eredetvédelemmel ellátott termékekre (pl. a francia Roquefort sajtra).

– *Közvetlen árfelhajtó hatás*

Az eredetmegjelölésekhez fűződő jogi garancia vonzóvá teszi az azzal ellátott terméket, mivel annak minősége állandó és vitathatatlan. Az árfelhajtó hatásra kiváló hazai példa a herendi porcelán, amelynek árai az elmúlt ötven év során harminc-negyvenszeresére, egyes termékek esetén pedig akár a százszorosára emelkedtek.

– *Stabil versenylőnyök*

A fogyasztók általi ismertség és az árfelhajtó hatás tartós versenylőnyt jelent. Ez az előny egyrészt az *ipari tulajdon kizárólagosságából* ered, tehát abból a tényből, hogy a jogosultaknak biztosított használati jog mindenki mást kizár a megjelölés használatából. A kalocsai paprika megnevezést például kizárólag a helyben engedéllyel rendelkezők alkalmazhatják. A versenylőny másrészt abból is következik, hogy a nevezett megjelölést *nem használhatják más termelők az adott földrajzi egységen kívül*. Ez a konkurencia

³⁹ Tattay: i. m. (37), p. 25–27.

szempontjából behozhatatlan előnyt jelent, még abban az esetben is, ha egy másik területen hasonló minőségű terméket állítanak elő.

– *Értékesítési monopólium*

A földrajzi árujelzőkhöz való jog jogi monopóliumot jelent, a versenykorlátozások szempontjából tehát nem releváns. Egyrészt azért, mert a földrajzi árujelzők jogosultjai nem jutnak piaci erőfölényhez, mivel az értékesítés lehetőségéből nem kerülnek kizárára a hasonló termékek. Másrészt pedig azért sem releváns, mivel ez a jogi monopólium területhez kötött, így a termelők esetében kartellszerződés kötésének az elméleti lehetősége is kizárt.

– *Export elősegítése*

A földrajzi megjelölések agrártermékek kivitelénél különösen fontosak, mivel a termékek összekapcsolása származási helyükkel bizalmat ad az exportpiacoknak. Például a trikolorvédjegy, illetve német nyelvterületen a Gutes aus Ungarn megjelölés termékeken való feltüntetése hazánk termelésének megítélését is pozitív irányba helyezheti.

– *Nagy volumenű belföldi és külföldi értékesítés*

Különösképpen az eredetmegjelöléssel ellátott termékek értékesítése emelkedő tendenciát mutat mind a belföldi, mind a külföldi piacon. Ezek a termékek – vitathatatlan és állandó minőségük miatt – nagy árbevétellel, illetve jelentős mennyiségben értékesíthetők.

2.2.1. Különbségek a földrajzi árujelzők és a védjegyek között

A védjegyek és földrajzi árujelzők rendeltetésében a legszembevetőbb közös pont az, hogy mindkét iparjogvédelmi intézmény egy adott termék valamely jellemzőjének tanúsítására szolgál.⁴⁰ A közelségüket az is jól mutatja, hogy a magyar jogszabályi környezet őket egyaránt a Védjegytv.-ben szabályozza. A hasonlóságok mellett azonban rendkívül fontos a védjegyek és a földrajzi árujelzők közötti különbségtétel.

- Míg a védjegyek valamely áruk vagy szolgáltatások megkülönböztetésére hivatottak, addig a földrajzi jelzések javarészt agrártermékek megjelölésére, azok minőségének tanúsítására szolgálnak.
- A földrajzi árujelzők oltalma korlátlan időre szól, míg a védjegyoltalom időtartama a bejelentéstől számított tíz év, amely újabb tíz-tíz éves időtartammal meghosszabbítható.
- A földrajzi árujelzők tekintetében a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala mellett az Agrárminisztérium is fontos feladatokat lát el. A bejelentést az agrárminiszterhez kell benyújtani, aki továbbítja azt a hivatalnak. A minisztérium ezenfelül a termelők részére biztosított szakmai támogatással segíti az új bejelentések benyújtását.

⁴⁰ *Sápi Edit: Agrártermékek védelme a szellemi tulajdon eszközeivel. Agrár- és Környezetjog, 2018. 25. sz., p. 259.*

- A földrajzi árujelzők kollektív jogosultságot biztosítanak, tehát azokat mindenki használhatja, aki az előzetesen meghatározott kritériumoknak megfelel.⁴¹
- Földrajzi árujelzők bejelentésénél a termékleírás létfontosságú, mivel ez mutatja be a termelt áru minőségének közvetlen összefüggését a származással. A védjegy esetén nem követelmény a termékleírás.⁴²
- Lényeges különbség, hogy a földrajzi árujelzők nem forgalomképesek, nem átruházhatók, illetve rájuk másnak használati engedély (licencia) sem adható.
- A földrajzi árujelzők a vagyoni jogok védelmét szolgálják, a védjeggyel szemben mögöttük nem áll személyiségi jog.⁴³
- A védjegy önmagában nem bír minőségkifejező tulajdonsággal, mivel annak rendeltetése az egyes áruk megkülönböztetésében rejlik. A védjegy minőségjelző funkciója tehát csak áttételesen érvényesül.⁴⁴
- A védjegy rendkívül gazdag formában megjelenhet: ábra, multimédia-megjelölés vagy akár hang is lehet, míg a földrajzi árujelző kizárólag szavakból állhat.

2.2.2. A földrajzi árujelző és a védjegy konfliktusa: a Castel-ügy

A földrajzi származásra utaló megjelölés védjegykénti bejegyzését mind az uniós jog,⁴⁵ mind a magyar jog⁴⁶ tiltja. Ha a földrajzi származásra utaló megjelölést védjegyként mégis bejegyzik, úgy törésre van lehetőség.⁴⁷ Ehhez kapcsolódik a Castel-ügy, amelyben az volt az eldöntendő jogi probléma, hogy a lajstromba vett közösségi védjegy utal-e földrajzi származásra vagy sem.

Az ügy tényállása szerint a Castel Frères által beadott közösségi védjegybejelentés értelmében a CASTEL kifejezést 2 678 167 lajstromszámmal, a nizzai osztályozás szerinti 33. áruosztályba tartozó alkoholtartalmú italok közül a sörök kivételével minden alkoholos italtra 2004 júliusában lajstromba vették.

⁴¹ Szentkirályi: i. m. (19), p. 26.

⁴² Uo.

⁴³ Tattay Levente: A földrajzi árujelzők oltalma és a bor-eredetvédelem. Gazdaság és Jog, 2012. 1. sz.

⁴⁴ Csécsy György: A földrajzi árujelzők oltalmának új irányai. Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis, 2006. 6. sz., p. 6.

⁴⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2017/1001 rendelete (2017. június 14.) az európai uniós védjegyről (EGT-vonatkozású szöveg). HL L 154., 2017.6.16., 1–99. 7. cikk (1) c) (1): A megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak.

⁴⁶ Védjegyvt. 2. § (2) bekezdés a) pont: A megjelölés nem részesülhet védjegyoltalomban, ha kizárólag olyan jelekből vagy elemekből áll, amelyeket az üzleti forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendeltetése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak.

⁴⁷ Vida Sándor: Földrajzi árujelző és védjegy ütközése: Castel. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 10. (120.) évf. 6. sz., 2015. december, p. 97.

A Fürstlich Castell'sches Domänenamt Albrecht Fürst zu Castell 2007 októberében ez előbbi lajstromba vett védjegy törlését kérelmezte arra hivatkozva, hogy a Castell kifejezés Németország, Olaszország, Spanyolország, Franciaország, illetve Görögország területén borok tekintetében védett földrajzi árujelző. A BPHH⁴⁸ a törlési kérelmet elutasította, majd a fellebbezés is eredménytelennek bizonyult, mivel a fellebbezési tanács szerint a szóvégi eltérések jelentésbeli eltérést is mutatnak, ebből következően a fogyasztók a CASTEL védjegyet és a Castell földrajzi árujelzőt⁴⁹ nem tévesztik össze.

A német jogosult az elutasító határozat ellen az EU Törvényszékénél keresetet nyújtott be,⁵⁰ amelynek alperese a BPHH, beavatkozója pedig a francia védjegytulajdonos lett. Kérelmét azzal támasztotta alá, hogy a „castel” szót a francia köznyelvben állandóan és szokásosan használják, mivel annak jelentése „kis kastély”, és így a 207/2009/EK rendelet⁵¹ 7. cikk (1) bekezdés d) pontja alapján alkalmatlan védjegykénti bejegyzésre.

Az EU Törvényszéke az ügy érdemében elsődlegesen azt állította, hogy a fellebbezési tanács tévedett, amikor azt állapította meg, hogy a támadott védjegy a bejegyzett áruk vonatkozásában nem leíró. A KVR 7. cikk (1) bekezdés c) pont szerint ugyanis nem részesülhet védjegyoltalomban az olyan jelzés, amelyet – többek között – kizárólag az áru vagy szolgáltatás földrajzi származásának feltüntetésére használnak. Ezek ugyanis alkalmatlanok arra, hogy az áruk és szolgáltatások kereskedelmi eredetének azonosítójául szolgáljanak.⁵² Az EU Törvényszékének álláspontja szerint a CASTEL védjegy és a bortermelő Castell község közötti egybetűs különbség nem elegendő ahhoz, hogy ellensúlyozza a két megjelölés hasonlóságát, a minimális írásbeli különbség az érintett fogyasztói közönség szempontjából ugyanis nem jelent észrevehető különbséget.⁵³ Az ügy szempontjából releváns, azaz főként német fogyasztók tehát a „Castel” szót nem fantáziánévként, hanem mint egy frankföldi bortermelő helységet azonosítják.⁵⁴ A fentiek alapján leírónak állapította meg a vitatott védjegyet, a BPHH fellebbezési tanácsának határozatát pedig meg kellett semmisíteni.⁵⁵

Az ítélet ellen a beavatkozó (védjegyjogosult) fellebbezést nyújtott be, amelyet a másodfokon eljáró EU Bíróság 2015. április 30-án hozott végzésével⁵⁶ elutasított.

⁴⁸ 2016. március 23-tól a Belső Piaci Harmonizációs Hivatal (védjegyek és formatervezési minták) elnevezés helyébe az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (magyar rövidítése: EUSZTH, angolul EUIPO) elnevezés, míg a „közösségi védjegy” kifejezés helyébe az „európai uniós védjegy” kifejezés lépett.

⁴⁹ Castell egy Bajorországban, Unterfranken körzetben fekvő német község, bortermelése nagy múltra tekint vissza.

⁵⁰ T-320/10. számú ügy – Fürstlich Castell'sches Domänenamt kontra OHIM – Castel Frères (CASTEL) [ECLI:EU:T:2013:424].

⁵¹ A Tanács 207/2009/EK rendelete (2009. február 26.) a közösségi védjegyről (kodifikált változat) (EGT-vonatkozású szöveg). HL L 78., 2009.3.24., 1–42. (a továbbiakban: KVR.) Már nem hatályos, érvényesség vége: 30/09/2017; hatályon kívül helyezte és felváltotta az európai uniós védjegyről szóló, 2017. június 14-i (EU) 2017/1001 európai parlamenti és tanácsi rendelet.

⁵² *Vida*: i. m. (47), p. 98.

⁵³ T-320/10. ítélet, 70. pont.

⁵⁴ T-320/10. ítélet, 76. pont.

⁵⁵ T-320/10. ítélet, 82. pont.

⁵⁶ C-622/13. számú ügy – Castel Frères kontra OHIM [ECLI:EU:C:2015:297].

2.2.3. A földrajzi árujelzők két fajtája: eredetmegjelölés, földrajzi jelzés

A Védjegytv. hetedik része a földrajzi árujelzők oltalmával, azon belül pedig fogalommeghatározással foglalkozik. Ennek alapján a földrajzi árujelző olyan gyűjtőfogalom, amely két részre bontható: földrajzi jelzésre, illetve eredetmegjelölésre. Közös a két jogintézményben, hogy mindkettő földrajzi származás megjelölésére szolgál olyan termékek esetében, amelyek a kereskedelmi forgalomban vesznek részt.⁵⁷

A földrajzi jelzés valamely táj, helység, kivételes esetben ország neve, amelyet az e helyről származó – a meghatározott földrajzi területen termelt, feldolgozott vagy előállított – olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője lényegileg ennek a földrajzi származásnak tulajdonítható.⁵⁸

Az eredetmegjelölés valamely táj, helység, kivételes esetben ország neve, amelyet az e helyről származó – a meghatározott földrajzi területen termelt, feldolgozott, illetve előállított – olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője kizárólag vagy lényegében az adott földrajzi környezet, az arra jellemző természeti és emberi tényezők következménye.⁵⁹

A két fogalom különbsége a minőség tanúsítására való alkalmasság szemszögéből mutatható be. Az előbbiben az áru származási helye csupán földrajzi kapcsolatot mutat, így a földrajzi jelző közvetett módon alkalmas a minőség tanúsítására, ezzel szemben az eredetmegjelölés a termék minőségére sokkal közvetlenebb utalást tesz. Ezt a jogszabály a szóhasználatával ismerteti, hogy a földrajzi jelzésnél a termék különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője *lényegileg* a földrajzi származásnak köszönhető, az eredetmegjelölés esetében pedig az áru különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője *kizárólag* vagy *lényegében* az adott földrajzi környezet, az arra jellemző természeti és emberi tényezők következménye.⁶⁰ Egy másik megközelítés szerint⁶¹ az eredetmegjelölések esetében az érintett jellemző kizárólag vagy lényegében az *adott környezetre jellemző természeti és emberi tényezők következménye* kell, hogy legyen, a termék termelése, feldolgozása és előállítása pedig egyaránt az adott területen kell, hogy történjen, míg földrajzi jelzéseknél a kiemelt tulajdonság elég, *ha lényegileg a földrajzi származásnak tulajdonítható*, a termék előállítási lépései közül pedig elég, ha az egyik az érintett területen zajlik.

⁵⁷ Védjegytv. 103. § (1) bekezdés.

⁵⁸ Védjegytv. 103. § (2) bekezdés.

⁵⁹ Védjegytv. 103. (3) bekezdés.

⁶⁰ Sági: i. m. (40), p. 261.

⁶¹ Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala: Földrajziárujelző-oltalom: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/foldrajzi-arujelzo>.

2.3. Az eredetvédelem fogalma

Egyes nézetek szerint⁶² az eredetvédelem egy egyszeri aktusban kimerülő intézmény, nem pedig egy ismétlődő folyamat. Ilyen aktus lehet a termék fajta vagy termőhely után történő megnevezése. Más szerzők⁶³ azonban a földrajzi árujelzők fogalmán keresztül közelítik meg az eredetvédelem definícióját:

„Az eredetvédelmi rendszer egy olyan gazdasági-jogi szabályozó rendszer, amely előre meghatározott feltételek mellett, különböző nyilvántartási, minősítési, és ellenőrzési rendszereken keresztül garantálja a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek földrajzi és technológiai eredetét, illetve minőségét.”⁶⁴

Gál Péter és Kiss Attila szerint tehát az eredetvédelem intézményét a földrajzi árujelzők megvédésének érdekében maguk a termelők alkalmazzák, akiknek termékeit a földrajzi árujelző oltalmazza.

Botos Ernő az eredetvédelmet úgy határozta meg, mint egy „rendszer, amely valamely filozófia mentén szabályozza, ellenőrzi és így védi a földrajzi és a technológiai eredetet”.⁶⁵ Szerinte tehát a kérdés abban áll, hogy az eredetvédelem a termőhelyet vagy a terméket helyezze központba. Szilágyi János Ede ezen a gondolatmeneten továbbindulva azt állapította meg, hogy a magyar eredetvédelmi rendszer azzal, hogy beiktatta az azóta hatályon kívül helyezett bortörvénybe⁶⁶ a „védett eredetű bor” meghatározást, egyértelműen a termőhelyet helyezte központba.⁶⁷

Tattay Levente az eredetvédelem meghatározásakor különbséget tesz egy, a borászszakma által kialakított, tágabb, és egy, a szellemi tulajdon intézményébe jobban beleilleszkedő, szűkebb fogalom között. Véleménye szerint

„[a] bor-eredetvédelem tágabb értelemben a termelők olyan nemzeti és nemzetközi keretek között működő önszabályozó rendszere, amely a bornak mind származása, mind technológiája vonatkozásában garanciát ad és integrálja a borgazdaságok mind a négy (termőhely, bor, szőlő, piac) szintjét. A bor-eredetvédelem szűkebb értelemben borvidékek, bortermőhelyek nevének és más borra vonatkozó megjelölések földrajzi árujelzőként vagy véd-

⁶² *Botos Ernő Péter*: Az eredetvédelmi rendszer bevezetésének gazdasági szempontjai. Magyar Szőlő- és Borgazdaság, 1991. 1. sz., p.10.

⁶³ *Gál, Kiss*: i. m. (14), p. 8.

⁶⁴ Uo. p. 9.

⁶⁵ *Botos Ernő*: Tisztázandó kérdések az eredetvédelemben. Borászati Füzetek, 9. évf. 2. sz., 1998, p. 4.

⁶⁶ 1997. évi CXXI. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról.

⁶⁷ *Szilágyi János Ede*: Borjog, különös tekintettel az eredetvédelem kérdéseire. PhD-értekezés, Deák Ferenc Doktori Iskola, Miskolc, 2008, p. 71.

jegyként megvalósuló jogi oltalmát, és valóság-hű használatának biztosítását, továbbá intézményes védelmét jelenti.”⁶⁸

3. A BOR-EREDETVÉDELEM NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSA

A következőkben a bor-eredetvédelem szempontjából releváns nemzetközi megállapodásokat tekintjük át, elsőként a multilaterális, majd a kétoldalú megállapodásokat.

3.1. Multilaterális megállapodások

Az alábbiakban a legjelentősebb többoldalú megállapodások ismertetése következik, kezdve a Párizsi Uniós Egyezményrel, amelyet a származási jelzésekre fókuszáló Madridi Megállapodás és az eredetmegjelöléseket szabályozó Lisszaboni Megállapodás követ. Bemutatásra kerül végül a GATT-WTO keretében elfogadott TRIPS-megállapodás, illetve a Nemzetközi Borászati és Szőlészeti Szervezet (Organisation internationale de la vigne et du vin: OIV) is.

3.1.1. Párizsi Uniós Egyezmény

Az iparjogvédelem alapjait az 1883-ban létrejött Párizsi Uniós Egyezmény fektette le. Az egyezmény célja annak biztosítása, hogy a tagállamai közti iparjogvédelmet szolgáló intézményi rendszerek összehangoltan működjenek. Tárgya az ipari tulajdonra vonatkozik, ideértve a szabadalmakat, gyári védjegyeket, ipari mintákat, használati mintákat, kereskedelmi vagy szolgáltatási védjegyeket, kereskedelmi neveket, származási jelzéseket, földrajzi jelzéseket, eredetmegjelöléseket, és a tisztességtelen verseny visszaszorítását.⁶⁹ Ez a nemzetközi megállapodás volt az első jelentős lépés annak érdekében, hogy segítse az alkotókat abban, hogy szellemi alkotásaik más országokban is oltalom alatt álljanak.

Az ipari tulajdont az egyezmény tágan értelmezi, tehát nemcsak a szorosan vett iparra és kereskedelemre vonatkozik, hanem kiterjed mezőgazdasági termékekre, illetve természetes vagy előállított termékekre, például gyümölcsökre, virágokra, sörökre, borokra is.⁷⁰ Az egyezmény tiltja azt, hogy a termék származását akár közvetve, akár közvetlenül hamisan jelöljék.⁷¹ Kizárólag a hamis származási jelzést tiltja, amely kitétel szűkíti az egyezmény alkalmazhatóságát, szemben a Madridi Megállapodással, amely a szó szerint valós, de ennek ellenére félrevezető jelzések ellen is véd.⁷²

⁶⁸ *Tattay*: i. m. (37), p. 79.

⁶⁹ Párizsi Uniós Egyezmény (a továbbiakban: PUE) 1. cikk (2) bekezdés.

⁷⁰ PUE 1. cikk (3) bekezdés.

⁷¹ PUE 10. cikk (1) bekezdés.

⁷² *Marcus Höpferger*: Geographical indications in the international arena the current situation. International Symposium on Geographical Indications (WIPO and SAIC). Peking (2007. június 26–28.): https://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=13243.

Az egyezményt többször is felülvizsgálták: Brüsszel (1900), Washington (1911), Hága (1925), London (1934), Lisszabon (1958), Stockholm (1967). Magyarország 1909-ben csatlakozott, a jelenleg hatályos szöveget az 1970. évi 18. tvr. hirdette ki.⁷³

Az egyezményt eredetileg 10 tagállam írta alá, mára pedig 177 tagja van.⁷⁴

3.1.2. Madridi Megállapodás

A Madridi Megállapodás 1891-ben jött létre, célja az áruk hamis és megtévesztő jelzésének megakadályozása.⁷⁵ A megállapodás nem tartalmazza expressis verbis a származási jelzés fogalmát, ugyanakkor mégis jól kiolvashatók az intézmény tartalmi jellemzői a szövegezéséből. Amint az a Párizsi Uniói Egyezmény bemutatásánál már említésre került, a Madridi Megállapodás nemcsak a hamis, hanem a megtévesztő származási jelzéssel szemben is védelmet biztosít.⁷⁶ Szilágyi János Ede szerint⁷⁷ nehezen értelmezhető a megállapodás borászatra vonatkozó rendelkezése. Ennek alapján minden országban a bíróság dönt arról, hogy fajtameghatározó jellege folytán mely elnevezés nem esik a megállapodás rendelkezései alá, e fenntartás azonban a borászati termékek származási helyének egyes vidékek szerinti megjelölésére nem alkalmazható.⁷⁸

A Madridi Megállapodás tagságának létszáma korlátozott (34), részben ebből kifolyólag nem tudott megfelelő gyakorlati eredményt elérni,⁷⁹ másrészt pedig azért sem, mert a rendelkezései nem bírnak elegendő kényszerítő erővel.⁸⁰

3.1.3. Lisszaboni Megállapodás

A Lisszaboni Megállapodás 1958-ban azért jött létre, hogy a nemzeti földrajzi árujelzővel rendelkező termelők nemzetközi oltalmat szerezhessenek eredetmegjelöléseikre, célja tehát az eredetmegjelölések oltalmának biztosítása a Szellemi Tulajdon Világszervezete (World Intellectual Property Organization – WIPO) Nemzetközi Irodájánál történő lajstromozás

⁷³ 1970. évi 18. tvr. az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről.

⁷⁴ Summary of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property (1883). World Intellectual Property Organisation: https://www.wipo.int/treaties/en/ip/paris/summary_paris.html.

⁷⁵ Tarjányi Petra: A földrajzi árujelzők joga, különös tekintettel az Európai Bíróság gyakorlatára. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 12. (122.) évf. 2. sz., 2017. április, p. 13.

⁷⁶ 1934. évi V. törvénycikk a külföldi áruk származási helye hamis megjelölésének megakadályozása tárgyában Madridban 1891. évi április hó 14-én kelt, Washingtonban 1911. évi június hó 2-án és Hágában 1925. évi november hó 6-án felülvizsgált nemzetközi megállapodás becikkelyezéséről (a továbbiakban: Madridi Megállapodás), 1. cikk (1) bekezdés..

⁷⁷ Szilágyi: i. m. (67), p. 223.

⁷⁸ Madridi Megállapodás 4. cikk.

⁷⁹ Szilágyi János Ede: Földrajzi árujelzők szabályozása a multilaterális nemzetközi megállapodásokban, különös tekintettel a TRIPS-megállapodásra. Miskolci Jogi Szemle, 2008. 2. sz., p. 100.

⁸⁰ Például a Madridi Megállapodás 3. cikke is lehetőséget ad a rendelkezések figyelmen kívül hagyására.

által.⁸¹ 2019 júniusáig 28 állam csatlakozott a megállapodáshoz.⁸² Magyarország csatlakozására 1967-ben került sor.⁸³ Jelenleg a keretein belül 1000-nél több eredetmegjelölést regisztráltak. A magyar borokat illetően a Tokaj, Mór, Balatonmellék, Somló, Balatonfüred-Csopak, Eger, Debrő, Badacsony, Villány-Siklós, Pécs-Mecsek, Verpelét, Sopron, Szekszárd eredetmegjelölést vették nyilvántartásba.⁸⁴

A Lisszaboni Megállapodás az eredetmegjelölésre a következő definíciót adja:

„Az eredetmegjelölés: valamely ország, táj vagy helység földrajzi neve, ha azt olyan ottani származású termék megjelölésére használják, amelynek minőségét vagy jellegét – kizárólag vagy lényegében – a földrajzi környezet határozza meg, a természeti s emberi tényezőket is beleértve.”⁸⁵

A megállapodás a származási ország fogalmát is meghatározza:

„Származási országnak azt az országot kell tekinteni, amelynek neve a terméket hírnevessé tette, vagy ahol az eredetmegjelölés hírnevét adó vidék vagy helység fekszik.”⁸⁶

A nemzetközi oltalom mindazonáltal szoros kapcsolatban áll a származási ország oltalmával, ugyanis az eredetmegjelölés akkor részesülhet nemzetközi oltalomban, ha e minőségében származási országában is elismerésre kerül és oltalommal bír.⁸⁷

3.1.4. A Lisszaboni Megállapodás Genfi Szövege

Látható, hogy a Lisszaboni Megállapodásban a földrajzi jelzés és az eredetmegjelölés még nem került elhatárolásra. Többek között ennek a hiányosságnak a pótlására kezdődött meg 2009-ben a megállapodás felülvizsgálata. A revízió további célja volt a kormányközi szervezetek, így az EU csatlakozásának biztosítása, a finanszírozás kérdéseinek újratárgyalása, illetve a földrajzi jelzések védelmének megerősítése is.⁸⁸

⁸¹ Summary of the Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration (1958). World Intellectual Property Organisation: https://www.wipo.int/treaties/en/registration/lisbon/summary_lisbon.html.

⁸² Lisszaboni Megállapodás. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/lisszaboni-megallapodas>.

⁸³ 1982. évi 1. törvényerejű rendelet az eredetmegjelölések oltalmára és nemzetközi lajstromozásra vonatkozó Lisszaboni Megállapodásnak, az 1967. évi július hó 14. napján Stockholmban felülvizsgált szövege kihirdetéséről (a továbbiakban: Lisszaboni Megállapodás).

⁸⁴ Szilágyi: i. m. (79), p. 101.

⁸⁵ Lisszaboni Megállapodás 2. cikk (1) bekezdés.

⁸⁶ Lisszaboni Megállapodás 2. cikk (2) bekezdés.

⁸⁷ Lisszaboni Megállapodás 1. cikk (2) bekezdés.

⁸⁸ Szentkirályi: i. m. (19), p. 32.

A Lisszaboni Megállapodás Genfi Szövege 2015. május 20-án került elfogadásra, amelyet tizenegy ország, köztük Magyarország is aláírt. A Genfi Szöveg megerősítéséről szóló törvény hazánkban 2021. szeptember 10-én lépett hatályba.⁸⁹

A Genfi Szöveg meghatározza az eredetmegjelölés fogalmát:

„A származás szerinti Szerződő Fél területén oltalomban részesülő, valamely földrajzi terület nevéből álló vagy azt tartalmazó elnevezés, vagy egy ilyen területre vonatkozóként ismert más elnevezés, amely a terméket az adott földrajzi területről származóként jelöli meg, ha a termék minősége vagy tulajdonságai kizárólag vagy lényegében a földrajzi környezetnek tulajdoníthatók, a természetes és emberi tényezőket is beleértve, és amelynek a termék a hírnevét köszönheti.”⁹⁰

A Lisszaboni Megállapodással szemben a Genfi Szöveg a földrajzi jelzés definícióját is megadja:

„A származás szerinti Szerződő Fél területén oltalomban részesülő, valamely földrajzi terület nevéből álló vagy azt tartalmazó jelzés, vagy egy ilyen területre vonatkozóként ismert más jelzés, amelyet az adott földrajzi területről származó olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője lényegében a földrajzi származásának tulajdonítható.”⁹¹

További jelentős újítása az olyan új, rugalmas megoldások bevezetése, mint például a határon átnyúló területek földrajzi árujelzőinek kettő vagy több állam közös bejelentése alapján történő oltalmazása.⁹²

3.1.5. TRIPS-megállapodás

A TRIPS-megállapodás (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights Sub-Agreement – a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás) az általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény melléklete.⁹³ A TRIPS-megállapodás

⁸⁹ 2021. évi XXVIII. törvény a Lisszaboni Megállapodás Eredetmegjelölésekről és Földrajzi Jelzésekről Szóló Genfi Szövegének kihirdetéséről (a továbbiakban: Genfi Szöveg).

⁹⁰ Genfi Szöveg 2. cikk (1) bekezdés *i.* pont.

⁹¹ Genfi Szöveg 2. cikk (1) bekezdés *ii.* pont.

⁹² Genfi Szöveg 5. cikk (4) bekezdés.

⁹³ 1998. évi IX. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről, 1. C) Melléklet: Megállapodás a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól (a továbbiakban: TRIPS-megállapodás).

II. részének 3. fejezete földrajzi megjelölésekre, ezen belül pedig többek között borokra és szeszes italokra vonatkozó szabályokat tartalmaz.⁹⁴ Ezek a szabályok kimondják, hogy nem használható a borokon földrajzi megjelölés, amennyiben azok nem az adott megjelöléssel ellátott helyről származnak.

Két kivételt sorol fel a TRIPS-megállapodás: a homonim megjelölések, illetve a fajtanévvé vált földrajzi megjelölések esetét.⁹⁵ A homonim megjelölés „olyan földrajzi megjelölés, amely betű szerint valóságosan tünteti fel az áru származási területét, vidékét vagy helységét, mégis hamisan azt a látszatot kelti, mintha az áru más területről származna”.⁹⁶ Borra vonatkozó homonim földrajzi megjelölések esetén tehát mindegyik megjelölés oltalomban részesül, a megkülönböztetésükre szolgáló kritériumokat a TRIPS-megállapodásban részes államok határozzák meg. figyelembe véve az érintett termelők méltányos elbánásban való részesítését, illetve azt, hogy a fogyasztók nem téveszthetők meg.⁹⁷

3.1.6. Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet (*L'organisation internationale de la vigne et du vin – OIV*)

Amint az korábban említésre került, a 19. század nemzetközi szőlészeti-borászati katasztrófájára válaszként 1924-ben létrejött a Nemzetközi Borászati Hivatal Franciaország, Görögország, Luxemburg, Magyarország, Olaszország, Portugália, Spanyolország és Tunézia részvételével. A szervezet 2001-ben újraformálódott, ekkor kapta mai nevét. Az OIV célja a nemzetközi borászat harmonizálása, támogatása, tájékoztatása, tagjai együttműködésének elősegítése. Ezen célok elérésének érdekében az OIV ma már 48 tagállammal, világszerte több mint 1000 szakértőből álló hálózattal működik. A tagállamok a világ bortermelésének 86%-át, borfogyasztásának pedig 71%-át fedik le.⁹⁸

3.2. Bilaterális megállapodások

Szilágyi János Ede szerint⁹⁹ a kétoldalú nemzetközi szerződések a multilaterális megállapodások finomításaként, az általuk le nem fedett hézagok betoldásaként szolgálnak. Szerinte a bilaterális megállapodások a multilaterális megállapodások jogvédelmét hivatottak testre szabni a két szerződő fél között.

AZ EK által kötött bilaterális nemzetközi szerződések között az alapján tehető különbség, hogy az társulási szerződéssel rendelkező későbbi tagállammal, vagy más államokkal került

⁹⁴ TRIPS-megállapodás 23. cikk.

⁹⁵ Tarjányi: i. m. (75), p. 14.

⁹⁶ TRIPS-megállapodás 22. cikk 4. pont.

⁹⁷ TRIPS-megállapodás 23. cikk 3. pont.

⁹⁸ Tout savoir sur l'OIV: <https://www.oiv.int/js/lib/pdfjs/web/viewer.html?file=/public/medias/8577/fr-tout-savoir-sur-loiv.pdf>.

⁹⁹ Szilágyi János Ede: A tokaji földrajzi árujelző jogi védelme. Magyar Jog, 2005, 12. sz., p. 733.

megkötésre. Előbbire példa a bemutatásra kerülő EK–Magyarország-megállapodás, míg utóbbira az Ausztráliával, illetve az Amerikai Egyesült Államokkal kötött megállapodás.

3.2.1. EK–Magyarország-megállapodás

Magyar vonatkozásra tekintettel kiemelendő a – mára már hatályát veszített – Bormegnevezések Kölcsönös Védelméről és Ellenőrzéséről Szóló Megállapodás a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között. A megállapodást Brüsszelben, 1993. november 29-én írták alá, itthon az 1994. évi XI. törvény hirdette ki.¹⁰⁰ A szerződés melléklete rendelkezik arról, hogy a tokaji megjelölés minden változata (Tocai, Tokay, Tokayer, Tokajské) magyar megjelölés-ként részesül oltalomban. A megállapodás jelentőségét mutatja, hogy a francia és az olasz állam lemondott a Tokaj név használatáról Magyarország javára: mindkét ország vállalta, hogy 2007. március 31-ig felhagy a Tokay Pinot Gris, a Tocai Friulano, illetve a Tocai Italico megjelölések használatával.¹⁰¹

3.2.2. EK–USA-megállapodás

Az első EK–USA Borkereskedelmi Megállapodás¹⁰² szintén a tokaji földrajzi árujelző oltalmával kapcsolatosan bír jelentőséggel, de kitér más magyar minőségi borok (Eger, Villány) eredetmegjelölésére is. Szintén fontos tartalmi elem, hogy a megállapodásban az Amerikai Egyesült Államok elfogadja az EU címkézési szabályainak alapelveit.¹⁰³

3.2.3. EK–Ausztrália-megállapodás

A Tokaj megjelölést Ausztráliában a fajtanévvé válás veszélye fenyegette az Australian Tokay elnevezés alkalmazásának elterjedésével. Az Európai Közösség többek között ennek megelőzése érdekében kötötte Ausztráliával az első EK–Ausztrália Borkereskedelmi és Borvédelmi Megállapodást,¹⁰⁴ amelyben az EK a Tokaj megjelölést fenntartotta Európát megillető boreredet-megjelölésként.¹⁰⁵

¹⁰⁰ 1994. évi XI. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között a bormegnevezések kölcsönös védelméről és ellenőrzéséről, Brüsszelben, 1993. november 29-én aláírt Megállapodás kihirdetéséről.

¹⁰¹ *Tattay Levente*: A Tokaj eredetmegjelölés és a hét nemzetközi egyezmény. *Gazdaság és Jog*, 2012, 4. sz., p. 23.

¹⁰² A Tanács 2005/798/EK határozata (2005. november 14.) az Európai Közösség és az Amerikai Egyesült Államok között levélváltás formájában létrejött, a borkereskedelemmel kapcsolatos kérdésekről szóló megállapodás megkötéséről. HL L 301., 2005.11.18., 14–15.

¹⁰³ *Szilágyi*: i. m. (67), p. 250.

¹⁰⁴ Megállapodás az Európai Közösség és Ausztrália között a borkereskedelemről. 21994A0331(01). HL L 86., 1994.3.31., 3–92.

¹⁰⁵ *Tattay*: i. m. (101), p. 23.

A második EK–Ausztrália Borkereskedelmi Megállapodást¹⁰⁶ 2008. december 1-jén írták alá. A megállapodásban az ausztrál félnek a hatálybalépést követően 12 hónapig engedélyezve lett a Burgundy, Moselle, Port, Champagne, illetve 10 évig a Tokay megjelölés alkalmazása.¹⁰⁷ A jelentős időbeli eltérés alapja az, hogy az első EK–Ausztrália Borkereskedelmi Megállapodásban a Tokaj név még nem szerepelt, így az ausztrál termelők még nem tudtak felkészülni az elnevezés kivonására.¹⁰⁸

4. A BOR-EREDETVÉDELEM SZABÁLYAI AZ EURÓPAI UNIÓ JOGÁBAN

A teljes Európai Gazdasági Térség területén érvényes, egységes közösségi oltalom kidolgozására a közös agrárpolitika 1992-es reformja mentén került sor. A 2081/92/EGK rendelet¹⁰⁹ a minőségpolitikai reform szellemében került megalkotásra, a mennyiségi termelés helyett ugyanis a minőségi, magasan feldolgozott termékek előállítását jelölte ki céljául.

A 2081/92/EGK rendeletben még nem került sor a földrajzi jelzés és az eredetmegjelölés közti különbségtételre. A két intézmény elválasztása a 2006-os reform során az 510/2006/EK tanácsi rendeletben¹¹⁰ történt meg, ennek hatálya azonban a szeszes italokra, illetve a szőlészeti-borászati termékekre szintén nem terjed ki.¹¹¹ A tanácsi rendelet által meghatározott *oltalom alatt álló eredetmegjelölés* (OEM) esetében a termék minősége vagy jellemzői alapvetően vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhetők, illetve termelésük, feldolgozásuk és előállításuk meghatározott földrajzi területen történik.¹¹² Az *oltalom alatt álló földrajzi jelzés* (OFJ) esetében a meghatározott földrajzi területről származó termék valamely tulajdonsága, hírneve vagy jellemzője alapvetően a földrajzi eredetnek köszönhető, illetve a termelése és/vagy feldolgozása és/vagy előállítása meghatározott földrajzi területen történik.¹¹³

Az Európai Unió oltalmi rendszere heterogén képet alkot, mivel négy, egymástól elkülönülő uniós rendeletről áll az alábbi termékekre vonatkozóan:

- mezőgazdasági termék és élelmiszer (1151/2012/EU),¹¹⁴

¹⁰⁶ Megállapodás az Európai Közösség és Ausztrália között a borkereskedelemről. 22009A0130(01). HL L 28., 2009.1.30., 3–87. (a továbbiakban: második EK–Ausztrália-megállapodás).

¹⁰⁷ Második EK–Ausztrália-megállapodás 15. cikk.

¹⁰⁸ Szilágyi János Ede: A földrajzi árujelzők hatályos magyar szabályozása a nemzetközi és európai tendenciák tükrében. Magyar Jog, 2010. 5. sz., p. 266.

¹⁰⁹ A Tanács 2081/92/EGK rendelete (1992. július 14.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról. HL L 208., 1992.7.24., 1–8.

¹¹⁰ A Tanács 510/2006/EK rendelete (2006. március 20.) a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról. HL L 93., 2006.3.31., 12–25.

¹¹¹ 510/2006/EK tanácsi rendelet, 1. cikk (1) bekezdés.

¹¹² 510/2006/EK tanácsi rendelet 2. cikk (2) bekezdés a) pont.

¹¹³ 510/2006/EK tanácsi rendelet 2. cikk (2) bekezdés b) pont.

¹¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 1151/2012/EU rendelete (2012. november 21.) a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek minőségrendszereiről. HL L 343., 2012.12.14., 1–29.

- borászati termékek (1308/2013/EU rendelet, 92–116. cikke),¹¹⁵
- ízesített borok (251/2014/EU rendelet),¹¹⁶
- szeszes italok (2019/787/EU).¹¹⁷

A következőkben az 1308/2013/EU rendelet borászati termékekre vonatkozó cikkei kerülnek részletesebb megvizsgálásra, majd röviden kitérünk a 251/2014/EU rendelet fogalommeghatározására is.

4.1. Az 1308/2013/EU rendelet hatálya, fogalmi rendszere

Az 1308/2013/EU rendelet 2014. január 1-jén lépett hatályba, célja a halásznemű és akvakultúra-termékek kivételével a mezőgazdaságtermék-piacok közös piacának megszervezése.¹¹⁸

A borágazat eredetmegjelölésére, földrajzi jelzésére, valamint a hagyományos jelzésekre vonatkozó szabályait a rendelet 92–116. cikke tartalmazza.

A rendelet 93. cikkében található annak fogalmi rendszere: megkülönbözteti az eredetmegjelölést, a földrajzi jelzést, illetve a hagyományos elnevezéseket. *Eredetmegjelölés* a rendelet értelmében azon régió, meghatározott hely, kivételesen ország neve, amelyet olyan termék jelölésére használnak, amely a következő körülményeknek maradéktalanul megfelel:

- a termék minősége és jellemzői főként vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhető;
- a szőlő, amelyből a termék készült, kizárólag a szóban forgó földrajzi területről származik;
- a termelés az adott földrajzi területen történik; és
- a terméket a *Vitis vinifera* fajhoz tartozó szőlőfajtából nyerik.¹¹⁹

A *földrajzi jelzés* az eredetmegjelölésnél megengedőbb képet alkot, ugyanis az egy olyan helysre, régióra, indokolt esetben országra utaló jelölés, amelyet olyan termék jelölésére használnak, amely a következő követelményeknek felel meg:

¹¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 1308/2013/EU rendelete (2013. december 17.) a mezőgazdasági termékpiacok közös szervezésének létrehozásáról, és a 922/72/EGK, a 234/79/EK, az 1037/2001/EK és az 1234/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről. HL L 347., 2013.12.20., 671–854.

¹¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 251/2014/EU rendelete (2014. február 26.) az ízesített borászati termékek meghatározásáról, megnevezéséről, kizárásáról, jelöléséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról és az 1601/91/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről. HL L 84., 2014.3.20., 14–34.

¹¹⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/787 rendelete (2019. április 17.) a szeszes italok meghatározásáról, leírásáról, megjelenítéséről, jelöléséről, a szeszes italok elnevezésének használatáról az egyéb élelmiszerek megjelenítése és jelölése során, a szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalmáról, a mezőgazdasági eredetű etil-alkohol és desztillátumok használatáról az alkoholtartalmú italokban, valamint a 110/2008/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. HL L 130., 2019.5.17., 1–54.

¹¹⁸ 1308/2013/EU rendelet 1. cikk (1) bekezdés.

¹¹⁹ 1308/2013/EU rendelet 93. cikk (1) bekezdés a) pont.

- olyan különleges minőséggel, hírnévvel vagy egyéb jellemzőkkel rendelkezik, amelyek e földrajzi eredethez kapcsolhatók;
- a készítéséhez használt szőlő legalább 85%-a kizárólag e földrajzi területről származik;
- előállítását az adott földrajzi területen végzik; és
- a *Vitis vinifera* fajból vagy annak és a *Vitis* nemzetséghez tartozó fajoknak a keresztezéséből létrejött szőlőfajból nyerik.¹²⁰

Az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések, beleértve a harmadik országok földrajzi területeire vonatkozókat is, az Unióban oltalomra jogosultak.¹²¹ Földrajzi jelzés esetén a szőlő tehát legfeljebb 15%-ban származhat a körülhatárolt területen kívülről, de ebben az esetben is kizárólag abból a tagállamból vagy harmadik országból, ahol a körülhatárolt terület található.¹²²

4.2. Az 1308/2013/EU rendelet által meghatározott kizárások

Az oltalom elutasításának egyik köre a *homonimákkal*, tehát az olyan elnevezésekkel kapcsolatos, amelyek teljesen vagy részben azonos alakúak egy már bejegyzett elnevezéssel. Amennyiben tehát egy ilyen kérelmet nyújtanak be, a bejegyzéskor figyelembe kell venni a helyi és a hagyományos használatot, valamint az összetéveszthetőség veszélyét. Az olyan homonima, amely a fogyasztókat megtévesztve azt a benyomást kelti, hogy az általa jelölt termékek egy másik területről származnak, még abban az esetben sem jegyezhető be, ha az elnevezés az adott termékek származása szerinti terület, régió vagy hely vonatkozásában pontos. A bejegyzett homonima használata kizárólag abban az esetben engedélyezhető, ha a később bejegyzett azonos alakú elnevezés a gyakorlatban megfelelően elkülönül a már bejegyzettől, figyelembe véve, hogy az érintett termelők számára egyenlő bánásmódot kell biztosítani, valamint el kell kerülni a fogyasztók megtévesztését.¹²³

Az oltalom elutasításának további indoka a *köznevesült elnevezésekkel* kapcsolatos. A köznevesült elnevezés olyan bornév, amely – bár arra a helyre vagy régióra utal, ahol a terméket eredetileg előállították vagy forgalomba hozták – az Unióban egy borfajta általánosan elterjedt elnevezésévé vált. Az ilyen elnevezések nem élvezhetnek oltalmat eredetmegjelölésként vagy földrajzi jelzésként.¹²⁴

A védjegyek és a földrajzi árujelzők közti viszonyt a rendelet 102. cikke rendezi. Ennek értelmében a már oltalom alatt álló elnevezést tartalmazó védjegy lajstromozására irányuló kérelem elutasításra kerül, amennyiben azt korábban földrajzi árujelzőként oltalmazták. Ha pedig a védjegy lajstromozása iránti kérelmet a földrajzi árujelző oltalmára irányuló kére-

¹²⁰ 1308/2013/EU rendelet 93. cikk (1) bekezdés *b*) pont.

¹²¹ 1308/2013/EU rendelet 93. cikk (3) bekezdés.

¹²² 1308/2013/EU rendelet 93. cikk (5) bekezdés.

¹²³ 1308/2013/EU rendelet 100. cikk (1) bekezdés.

¹²⁴ 1308/2013/EU rendelet 101. cikk (1) bekezdés.

lem Bizottsághoz való benyújtásának időpontját követően nyújtják be, és a földrajzi árujelző ezt követően oltalomban részesül, az ezáltal szabálytalanul lajstromozott védjegyet érvényteleníteni kell.¹²⁵ A védjegyek és a földrajzi árujelzők közti ellentét esetében tehát nem a védjegyek kizárólagosságának alapelve érvényesül az EU eredetvédelmi rendszerében.¹²⁶

4.3. Az 1308/2013/EU rendelet oltalma, az oltalom tartalma

A rendelet értelmében az oltalom alatt álló eredetmegjelöléseket és az oltalom alatt álló földrajzi jelzéseket bármely forgalmazó használhatja az olyan borok esetében, amelyek a vonatkozó termékleírásnak megfelelően készültek.¹²⁷

Az oltalom alatt álló földrajzi árujelzőknek a rendelet az alábbiakkal szemben nyújt védelmet:

- az oltalom alatt álló elnevezés bármilyen közvetlen vagy közvetett kereskedelmi célú használata olyan, az oltalom alatt álló elnevezéssel ellátott termékhez hasonló termékek esetében, amelyek nem felelnek meg a termék leírásának, vagy amennyiben az ilyen használat visszaél az eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés hírnevével;
- az elnevezés bármilyen visszaélésszerű használata, utánzása vagy idézése, még abban az esetben is, ha a termék vagy a szolgáltatás tényleges származását feltüntetik, vagy ha az oltalom alatt álló elnevezés fordítását használják, valamint ha azt olyan kifejezések kísérik, mint a „jellegű”, „típusú”, „módszerrel készített”, „hasonlóan készített”, „utánzat”, „ízű”, „-szerű” vagy ezekhez hasonlók;
- a termék származására, eredetére, jellegére vagy alapvető tulajdonságaira vonatkozó bármely egyéb, a belső vagy a külső csomagoláson, az adott borászati termékhez kapcsolódó reklámanyagon vagy dokumentumon elhelyezett hamis vagy félrevezető jelzés, valamint a termék eredetét illetően hamis benyomást keltő tárolóedénybe történő csomagolás; illetve
- bármilyen egyéb olyan gyakorlat, amely a termék tényleges származása tekintetében a fogyasztó megtévesztéséhez vezethet.¹²⁸

Lényeges az oltalommal kapcsolatban, hogy az oltalom alatt álló eredetmegjelölések és az oltalom alatt álló földrajzi jelzések nem válhatnak az Unióban „köznevesült elnevezésekké”.¹²⁹

¹²⁵ 1308/2013/EU rendelet 102. cikk (1) bekezdés a) pont.

¹²⁶ *Tarjányi*: i. m. (75), p. 35.

¹²⁷ 1308/2013/EU rendelet 103. cikk (1) bekezdés.

¹²⁸ 1308/2013/EU rendelet 103. cikk (2) bekezdés.

¹²⁹ 1308/2013/EU rendelet 103. cikk (3) bekezdés.

4.4. Az 1308/2013/EU rendelet eljárási szabályai

Földrajzi árujelző iránti oltalmat bármely termelő vagy termelői érdekcsoport kezdeményezhet.¹³⁰ A több országot érintő földrajzi területet jelölő elnevezések esetében közös kérelem is benyújtható.¹³¹ Ennek részletei a szlovák–magyar tokaji ügyben kerülnek ismertetésre.

A kérelem lényeges eleme a *termékleírás*, amely tartalmazza az oltalom szempontjából legfontosabb információkat, mint például az oltalomban részesítendő elnevezést, a termék leírását annak egyedi jellemzőivel együtt, az érintett földrajzi terület lehatárolását, a borászati eljárások szabályozását, az engedélyezett szőlőfajtákat stb.¹³²

A kezdeményezést követően megkezdődik a nemzeti eljárás,¹³³ amelyet a bizottsági vizsgálat követ. A földrajzi árujelző oltalmáról való döntés tehát a kérelem elfogadása, illetve közzététele, vagy a kérelem elutasítása a Bizottság hatáskörébe tartozik.¹³⁴ A Bizottság döntésével szemben a közzétételtől számított két hónap áll kifogás benyújtására az érdekelt felek rendelkezésére.¹³⁵

4.5. A 251/2014/EU RENDELETRŐL RÖVIDEN

A 251/2014/EU rendelet célja az ízesített borászati termékek ismérveinek, illetve a földrajzi árujelzőik oltalmára vonatkozó szabályoknak a meghatározása. A rendelet alapján ízesített borászati termék a borászati ágazatnak az 1308/2013/EU rendelet hatálya alá tartozó termékeiből előállított termék, amelyet ízesítenek.¹³⁶ Ezen termékeknek három kategóriáját különböztetjük meg.

- Ízesített borok: olyan italok, amelyekben a szőlőből készült termékek a termék összterefogatának legalább 75%-át teszik ki. Alkoholtartalmuk legalább 14,5, legfeljebb 22 térfogatszázalék.¹³⁷ Az ízesített borok egyik példája a vermut.
- Ízesített boralapú italok: olyan italok, amelyekben a szőlőből készült termékek a termék összterefogatának legalább 50%-át teszik ki. Alkoholtartalmuk legalább 4,5, legfeljebb 14,5 térfogatszázalék.¹³⁸ Az ízesített boralapú italok közé tartozik a sangria és a Glühwein.

¹³⁰ 1308/2013/EU rendelet 95. cikk (1) bekezdés.

¹³¹ 1308/2013/EU rendelet 95. cikk (3) bekezdés.

¹³² 1308/2013/EU rendelet 94. cikk (2) bekezdés.

¹³³ 1308/2013/EU rendelet 96. cikk.

¹³⁴ 1308/2013/EU rendelet 97. cikk (3)–(4) bekezdés.

¹³⁵ 1308/2013/EU rendelet 98. cikk.

¹³⁶ 251/2014/EU rendelet 3. cikk (1) bekezdés.

¹³⁷ 251/2014/EU rendelet 3. cikk (2) bekezdés.

¹³⁸ 251/2014/EU rendelet 3. cikk (3) bekezdés.

- Ízesített boralapú koktélok: olyan italok, amelyekben a szőlőből készült termékek a termék összterefogatának legalább 50%-át teszik ki. Alkoholtartalmuk legalább 1,2, legfeljebb 10 térfogatszázalék.¹³⁹

Az Európai Unió tagállamai az ízesített borászati termékekre kérelmezhetik földrajzi árujelzők uniós oltalmát. Az ezzel kapcsolatos nemzeti eljárás egy későbbi fejezetben kerül ismertetésre.

4.6. A hamis tokaji

A bor fogalmának meghatározása az 1308/2013/EU rendelet szerint a következő: „Kizárólag zúzott vagy nem zúzott friss szőlő vagy szőlőmust teljes vagy részleges alkoholos erjedése által nyert termék.”¹⁴⁰ Ezenfelül a rendelet azt is előírja, hogy a különféle borkészítési eljárások alkalmazása során, illetve az egyes szőlőfajtákból mekkora az az alkoholtartalom, amelyet a kész terméknek el kell érnie, illetve amelyet nem haladhat meg. Ennek értelmében egyes borok tényleges alkoholartalma 8,5-9, másoknak 4,5 térfogatszázaléknál nem lehet kisebb, ugyanakkor az összes alkoholartalma nem haladhatja meg a 15, kivételes esetben a 20 térfogatszázalékot.¹⁴¹

Hamisítottnak nemcsak a műbor minősül, hanem az a szőlőből készült ital is, amelyet nem megengedett eljárásokkal készítenek, illetve amelyet az adott minőségi bortípusra meghatározott előírások megszegésével állítottak elő.¹⁴² Aszúk hamisítására már az aszúbor megjelenésétől, a 16. századtól kezdve lehetett példát találni, amikor a jobbágyparaszatok Tokaj-hegyláján a szőlőfürtöket a kemencébe rakták töppedni. Ezzel az eljárással csupán félsikert érthettek el, mivel a szőlőszemek összetöppedtek, a biológiai aszúsodáson nem mentek keresztül, a végeredmény így silány maradt.¹⁴³

Hamis tokaji borokat világszerte forgalmaznak. Egyesek külföldön elültetett tokaji szőlőtőkék borát nevezték tokajinak: ez az eset állt fenn a francia Tocai Pinot Gris és a Tokay d'Alsace, illetve az Amerikai Egyesült Államok területén fellelhető Flame Tokay, valamint California Tokay borokkal.¹⁴⁴ A másik jelentős tokaji jogvita Szlovákiával szemben áll fenn. A következőkben a szlovák, valamint az olasz tokaji jogviták kerülnek bemutatásra.

¹³⁹ 251/2014/EU rendelet 3. cikk (4) bekezdés.

¹⁴⁰ 1308/2013/EU rendelet VII. melléklet 2. rész 1. pont.

¹⁴¹ Uo.

¹⁴² *Kerényi Zoltán*: Szőlőfajták és boraik. In: Rohály Gábor (szerk.): Magyar borok könyve. Akó Kiadó, Budapest, 2001, p. 49.

¹⁴³ *Kiss Judit*: Tokaji aszú borok eredetvizsgálata szőlők és borok amin- és sav-összetétele alapján. Doktori Értekezés, Budapest, 2007, p. 9.

¹⁴⁴ *Kiss*: i. m. (143), p. 10.

4.6.1. A szlovák tokaji

A második világháborút lezáró Párizsi Békeszerződés következtében a Tokaji borvidék északi területének egy része Csehszlovákiához került. Míg a magyar fél ezen a területen eredetileg három településen, 180 hektáron művelt szőlőt, a csehszlovák fél már több mint 700 hektárnyi területet kívánt termelés alá vonni. A terület bővítésével együtt járt az is, hogy a csehszlovák bor csupán asztalibor jellegű minőséggel került előállításra.¹⁴⁵ Csehszlovákia a Lisszaboni Megállapodás keretében 1968-ban, Magyarországot megelőzve nemzetközi oltalom alá helyezte a Tokaj megjelölést Tokajské víno de la region Slovaque néven. Magyarország csak két évvel később, 1970-ben védte le a Tokaj, Tokay, Tokayer megjelöléseket. A párhuzamos védelem így évtizedekre stabilizálódott.¹⁴⁶

A Magyar Köztársaság és az Európai Közösség 1993-ban megállapodást írt alá arról, hogy a Tokaj eredetmegjelölés, valamint származtatott formái használatára hazánk kizárólagos joggal bír.¹⁴⁷ A Szlovák Köztársaság 1997-ben erre reflektálva kérte a szlovák tokaji elismerését. Az akkor hatályban lévő 2081/92/EGK rendelet a határon átnyúló földrajzi területet jelentő megnevezés miatt Magyarországgal történő megegyezéshez kötötte az elismerést.¹⁴⁸

2004-ben a Szlovák és a Magyar Köztársaság között kölcsönös együttműködési egyezmény jött létre, melyben a két tagállam megállapodott a Tokaj eredetmegjelölés szlovák részről való használatának feltételeiről, illetve arról, hogy a minőség szabályozása egységesen folyjon.¹⁴⁹ Egy uniós megállapodás alapján azonban határon átnyúló borvidékek esetén a teljes borvidékre azon ország szabályai érvényesek, amelyen az adott borvidék nagyobbik része elterül. A Tokaji borvidék esetében ez Magyarország, a szlovák fél pedig ellenvetéssel bír azzal szemben, hogy bortermelése ellenőrzés alatt legyen.¹⁵⁰

2006-tól kezdve a határon átnyúló földrajzi terület megnevezésére egyoldalú kérelem benyújtása is lehetségessé vált, Szlovákia ennél fogva indítványozta a Vinohradnícka oblast Tokaj (Tokaj borászati térség) oltalmazását. Ezt a kezdeményezést Szlovákia a publikálását követően továbbította a Bizottsághoz jóváhagyásra, amely azt a 491/2009/EK rendelet alapján már oltalmazott eredetmegjelölésnek tulajdonította, így regisztrációját automatikusan helyben hagyta a 118. cikknek megfelelően. Magyarország ennek következtében korrekciót kért az Európai Bíróságtól annak tekintetében, hogy az Európai Bizottság a szlovák megjelölést mint teljesített igényt ismerte el. Ennek hatására a Bizottság az igényt törölte, így Szlovákia kizárólag az eredetmegjelölésre vonatkozó oltalom jogosultja, ez pedig szigorúbb feltételeket állít.¹⁵¹

¹⁴⁵ Tarjányi: i. m. (75), p. 37.

¹⁴⁶ Tattay: i. m. (101), p. 24.

¹⁴⁷ Láncos Petra Lea: A Törvényszék ítélete a Tokaj-ügyben. Jogesetek Magyarázata, 2013. 1. sz., p. 62.

¹⁴⁸ Tarjányi: i. m. (75), p. 38.

¹⁴⁹ Láncos: i. m. (147), p. 62.

¹⁵⁰ Tarjányi: i. m. (75), p. 38.

¹⁵¹ Tarjányi: i. m. (75), p. 39.

4.6.2. Az olasz tokaji

A már ismertetett EK–Magyarország-megállapodásban az olasz termelők is el lettek tiltva a Tocai Friulano, illetve szinonimája, a Tocai Italico szőlőfajtanevek használatától. Olaszország 2002. szeptember 26-án egy olyan miniszteri rendeletet bocsátott ki, amely a megállapodással összhangban megtiltotta az olasz termelőknek az előbb bemutatott fajtanevek alkalmazását. Az ügy felperesei e miniszteri rendelet megsemmisítése céljából indítottak pert Lazio tartomány bírósága előtt.

A bíróság az ügyet előzetes döntéshozatalra az Európai Közösségek Bírósága elé terjesztette,¹⁵² amely az eljárás során két irányban tett megállapításokat: egyrészt a TRIPS, másrészt az akkor hatályos borrendtartás tükrében.

A megállapodás melléklete a Tokaj nevet elismerte földrajzi árujelzőként, a Tocai Friulano és a Tocai Italico elnevezést azonban nem. A két olasz szőlőfajta-megnevezést a megállapodás azért sem tartalmazza, mivel azok nem földrajzi megjelölések.¹⁵³

Az olasz tagállam emellett elmulasztotta a 823/87/EGK tanácsi rendelet értelmében¹⁵⁴ a Tocai Friulano és a Tocai Italico minőségi borként való elismertetését is, illetve ugyancsak elmulasztotta a Friuli, Friulano megnevezéseket védendő földrajzi egységként szerepeltetni a Bizottság meghatározott listáján.

Az olasz felperesek a TRIPS-megállapodásra is hivatkoztak. Mindkét kivételi kört, tehát a fajtanévvé vált földrajzi árujelző, valamint a homonim megjelölések esetét is felhívták. Mivel azonban a megállapodásban a Közösség földrajzi árujelzőként ismerte el a tokaji nevet, a fajtanévvé vált földrajzi árujelző érvelés megbukott.¹⁵⁵ A homonim megjelölésekre való hivatkozás szintén nem állta meg a helyét, mivel az a TRIPS-megállapodásban földrajzi árujelzők, nem pedig fajtanevek vonatkozásában áll fenn.¹⁵⁶

5. A BOR-EREDETVÉDELME HAZAI SZABÁLYOZÁSA

A borok és borászati termékek eredetvédelme olyan jogterület, amelyben teljes az európai uniós jogharmonizáció, a magyar szabályozás tehát az uniós rendeletekkel összhangban

¹⁵² C-347/03. számú ügy – Regione autonoma Friuli-Venezia Giulia és Agenzia regionale per lo sviluppo rurale (ERSA) kontra Ministero delle Politiche Agricole e Forestali. [ECLI:EU:C:2005:285].

¹⁵³ C-347/03. ítélet, 89–92. pont.

¹⁵⁴ Az 1989. június 19-i 2043/89/EGK tanácsi rendelet által módosított, meghatározott területen termesztett minőségi borra vonatkozó különleges rendelkezésekről szóló, 1987. március 16-i 823/87/EGK tanácsi rendelet. HL L 84., 1987.03.16. 59. 1. cikk (3) bekezdés.

¹⁵⁵ *Szilágyi*: i. m. (99), p. 736.

¹⁵⁶ C-347/03. ítélet, 104–109. pont.

történik.¹⁵⁷ A Védjegytv.-en felül annak végrehajtási rendeletének előírásai,¹⁵⁸ a szőlészetről és a borászatról szóló törvény,¹⁵⁹ illetve az eredetvédelem intézményi alapjait meghatározó, hegyközségekről szóló törvény¹⁶⁰ alkotja a jogrendszer nemzeti forrásait.¹⁶¹

Ezenfelül találkozhatunk olyan jellegzetesen magyar eredetvédelmi intézménnyel is, mint a *hungarikum* jelölés, ennek alkalmazási módját a hungarikumokról szóló törvény¹⁶² rendezi.

5.1. A hazai szabályozás 1997-től napjainkig

A sui generis földrajzi árujelzők szabályozása Magyarországon a már említett 1997. évi XI. törvénnyel vette kezdetét. A Védjegytv. lényegében a közösségi eredetmegjelölés-földrajzi jelölés dualizmuson alapul, jelentőséggel az uniós oltalom körén kívül bír.¹⁶³

A Védjegytv. kezdetben a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, szeszes italok és borok földrajzi árujelzőivel kapcsolatban a közösségi szabályozással harmonizálva akkor részesítette az adott termékeket oltalomban, ha azok megfeleltek a külön jogszabályban meghatározott ellenőrzési feltételeknek is. Borok és szeszes italok esetében ezenfelül a termékleírás kötelezettség a hazai szabályozásban már ekkor is fennállt. Az oltalom iránti kérelmet a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz¹⁶⁴ kellett benyújtani a termékleírással együtt. Az MSZH a termékleírást továbbította a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumhoz,¹⁶⁵ amely annak elfogadhatóságáról a Magyar Eredetvédelmi Tanács véleményezését követően döntött. A bejelentett földrajzi árujelző oltalmáról az MSZH az FVM állásfoglalásának figyelembevételével hozott határozatot.¹⁶⁶

A nemzeti szakaszban a közösségi oltalom iránti kérelem 2009. augusztus 1-jéig két önálló eljárásban folyt. A kétféle tagolás azonban indokolatlan nehézséget okozott a bejelentők számára, illetve lényegesen időigényessé tette az eljárást.¹⁶⁷ A Védjegytv. 2009-ben történnő módosítását követően¹⁶⁸ az uniós oltalom iránti kérelmet a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a borok eredetmegjelölései, földrajzi jelzései esetében az agrárpolitici-

¹⁵⁷ Szentkirályi Orsolya: A pezsgők eredetvédelme – II. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 14. (124.) évf. 4. sz., 2019. augusztus, p. 10.

¹⁵⁸ 16/2004. (IV. 27.) IM rendelet a védjegybejelentés és a földrajzi árujelzőre vonatkozó bejelentés részletes alaki szabályairól.

¹⁵⁹ 2020. évi CLXIII. törvény a szőlészetről és borászatról (a továbbiakban: Bortv.).

¹⁶⁰ 2012. évi CCXIX. törvény a hegyközségekről (a továbbiakban: Hktv.).

¹⁶¹ Tarjányi: i. m. (75), p. 11.

¹⁶² 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról (a továbbiakban: Hungarikum tv.).

¹⁶³ Szilágyi: i. m. (108), p. 270.

¹⁶⁴ 2011-től Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala; ebben a fejezetben a továbbiakban: MSZH.

¹⁶⁵ 2018-tól Agrárminisztérium; ebben a fejezetben a továbbiakban: FVM.

¹⁶⁶ Szentkirályi: i. m. (157), p. 11.

¹⁶⁷ Szentkirályi: i. m. (157), p. 12.

¹⁶⁸ Módosította az egyes iparjogvédelmi törvények módosításáról szóló 2009. évi XXVII. törvény.

káért felelős miniszterhez kell benyújtani, melyet a miniszter továbbítja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának. A kérelemnek helyt adó határozat jogerőre emelkedése esetén az agrárpolitikáért felelős miniszter továbbítja az Európai Bizottsághoz a határozatot.¹⁶⁹

5.2. Az SZTNH gyakorlata földrajzi árujelzők és védjegyek konfliktusa esetén

A védjegyek és földrajzi árujelzők konfliktusa esetén általában az utóbbi kerül ki győztesen lajstromozás tekintetében. Szűk kivételt képez ez alól a főszabály alól az az eset, amikor az adott termékkel kapcsolatban egy korábbi védjegy hírnevére tekintettel a földrajzi árujelző bírna megtevesztő hatással.¹⁷⁰

Ha azt lehet feltételezni, hogy a védjegyként bejelentett megjelölésben szereplő kifejezés földrajzi árujelző, az elbíráló kutatást végez a rendelkezésre álló földrajzi árujelzőket tartalmazó adatbázisokban. Borok, pezsgők földrajzi árujelzői esetén a hivatal általában az eAmbrosia,¹⁷¹ a Lisszaboni Megállapodás alapján lajstromozott eredetmegjelölések esetén pedig a Lisbon Search¹⁷² adatbázist használja.

Amennyiben a földrajzi árujelző bejelentésének napja korábbi, mint a védjegybejelentés elsőbbségének napja, a hivatal felhívást ad ki. Kizárólag földrajzi elnevezést tartalmazó földrajzi árujelzőből álló megjelölés esetében (például „Villány” szómegjelölés) a hivatal a Védjegytv. 2. § (2) bekezdés *a*) pontja, illetve a 3. § (4) bekezdése alapján adja ki a felhívást. Ha a megjelölés a földrajzi árujelzőt elemként tartalmazza, a hivatal abban az esetben ad ki felhívást a Védjegytv. 3. § (4) bekezdése alapján, amennyiben a védjegybejelentés árujegyzékében szereplő áruk azonosak vagy hasonlóak az adott földrajzi árujelző termékleírásában szereplő árukhoz. Felhívás kiadása akkor is szükséges lehet, ha a megjelölés láttán a fogyasztóknak a földrajzi árujelző, valamint annak a termékleírásában szereplő termék jut eszébe, például a bejelentett megjelölésben a földrajzi árujelző fordítása szerepel (Tokaj – Tokay).¹⁷³

A hivatal a bejelentett megjelölés árujegyzékének vizsgálatát minden esetben elvégzi, ugyanis ennek alapján dönt arról, hogy a felhívás kiadása szükséges-e. Ha a védjegybejelentés árujegyzékében

- a termékleírásban szereplő termékektől *eltérő* áruk szerepelnek, a hivatal nem ad ki felhívást;

¹⁶⁹ Védjegytv. 116/A. §

¹⁷⁰ Védjegy Módszertani Útmutató. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/vedjegyoltalom/vedjegy-modszertani-utmutato> p. 121.

¹⁷¹ Eambrosia: <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/>.

¹⁷² Lisbon Search – Appellations of origin and geographical indications: <https://www.wipo.int/ipdl-lisbon/struct-search?lang=en>.

¹⁷³ I. m. (170), p. 124.

- a termékleírásban szereplő termékekkel *azonos* áruk szerepelnek, a hivatal felhívást ad ki, amelyben javaslatot tesz az árujegyzék korlátozására is (például „Neszmély eredetmegjelölés termékleírásának megfelelő borok”);
- a termékleírásban szereplő termékekhez *hasonló* áruk szerepelnek, a hivatal felhívást ad ki. Amennyiben a hasonló termékek körén belül van olyan, amire az adott földrajziárjelző-oltalom kiterjed, az árujegyzéket ezekre a termékekre kell megfelelően korlátozni. Ilyen termék hiányában a lajstromozást gátló akadály az árujegyzék korlátozásával sem hárítható el. Borok tekintetében hasonlóknak minősül például a bor, pezsgő, borecet, szőlőmust.¹⁷⁴

A két iparjogvédelmi intézmény konfliktusának érdekes esete merül fel, amikor a szesz italok és borok vonatkozásában tett ábrás védjegybejelentés egyszerre két, borokhoz kapcsolódó eredetmegjelölést is tartalmaz. Az EUIPO Módszertani útmutatója¹⁷⁵ alapján ezeket az eseteket a következőképpen lehet feloldani:

- amennyiben a két eredetmegjelölés teljesen eltérő területekre vonatkozik, az oltalom kizárt, a védjegybejelentési kérelmet el kell utasítani;
- amennyiben a két eredetmegjelölés két, egymást átfedő területre vonatkozik, akkor az oltalom megadható, amennyiben a bejelentő a védjegy árujegyzékét a földrajzilag kisebb területhez kapcsolódó eredetmegjelölés termékleírásának megfelelően korlátozza. A borágazatban ugyanis gyakori, hogy kisebb földrajzi területeket földrajzi jelzéseként védenek egy nagyobb földrajzi területen belül, amely szintén földrajzi jelzés. Ennek megfelelően pl. Zemplén és Tokaj eredetmegjelölés esetében a korlátozást a Tokaj eredetmegjelölés termékleírására szükséges szorítani.

5.3. Az ízesített borászati termékek földrajzi jelzéseinek uniós oltalmára irányuló nemzeti eljárás

Néhány gondolat erejéig fontos kitérnünk az ízesített borászati termékek földrajzi jelzéseinek uniós oltalmára irányuló eljárásra.

Az uniós oltalom iránti kérelmet, a termékleírást és az azt összefoglaló dokumentumot a 251/2014/EU rendeletben foglalt tartalmi követelményeknek megfelelően az agrárpolitikáért felelős miniszterhez kell benyújtani.¹⁷⁶ A kérelmet a 251/2014/EU rendeletben meghatáro-

¹⁷⁴ I. m. (170), p. 125.

¹⁷⁵ EUIPO Guidelines: <https://guidelines.euipo.europa.eu/1935303/1952031/trade-mark-guidelines/4-6-trade-marks-in-conflict-with-two-or-more-gis>.

¹⁷⁶ 484/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet az ízesített borászati termékek földrajzi jelzéseinek uniós oltalmára irányuló eljárásról, valamint ezen termékek ellenőrzéséről, 2. §.

zott szabályokkal összhangban¹⁷⁷ bírálja el először a miniszter, majd az megküldésre kerül a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, ezután pedig a Bor Eredetvédelmi Tanács¹⁷⁸ részére.¹⁷⁹

Amennyiben a kérelem és a termék-leírás megfelel az alaki feltételeknek, a miniszter közlésezi azt az Agrárminisztérium hivatalos lapjában, illetve a kormányzati portálon.¹⁸⁰ A termék-leírás módosításával és törlésével kapcsolatos kérelmet szintén a miniszternek kell benyújtani.¹⁸¹

5.4. A hegyközségi rendszer

5.4.1. A hegyközségi rendszer kialakulása, rövid története

A hegyközségek a bor-eredetvédelem szervezeti feltételeit biztosítják. Mint a szőlészet-borászat autonóm szervezetei, kialakulásukat arra a tényre lehet visszavezetni, hogy a szőlő-termesztéssel kapcsolatos rendfenntartás mindenütt nagyjából azonos feladatok ellátását kívánta meg. A hegyközségeket azonos jogállású szőlőbirtokosok alkotják, maguk határozzák meg a rendtartásukat, választják a tisztségviselőiket, illetve gazdasági, szakmai, eredetvédelmi és hatósági ügyekben hatáskörrel bírnak.¹⁸²

A hegyközségek eredete 1271-ig vezethető vissza Magyarországon, majd a 16–17. századból is fennmaradtak szőlőtermelő vidékek hegytörvényei.¹⁸³

A 19. században a már említett filoxeravész mellett a peronoszpóra is hatalmas károkat okozott. Az eredményes védekezés megtalálásáig a magyar szőlőgazdaság az addigi mélypontjára jutott. A pusztításból való kilábalás és a szervezett növényvédelem érdekében rendkívül fontossá vált a szőlőhegyek egységes elvek mentén való megszervezése. Ennek következtében lépett életbe a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. törvénycikk,¹⁸⁴ amely a magyar hagyományok alapján, de francia mintára szabályozta a hegyközségek megalakulásának feltételeit.¹⁸⁵

¹⁷⁷ Különösen: 251/2014/EU rendelet 2., 17. és 18. cikk.

¹⁷⁸ A továbbiakban: BET.

¹⁷⁹ 484/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 4. §.

¹⁸⁰ 484/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 5. §.

¹⁸¹ 484/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 6–7. §.

¹⁸² *Tattay*: i. m. (37), p. 87.

¹⁸³ *Csoma Zsigmond*: A magyarországi hegyközségek 20. századi megszüntetése és újjászervezése. In: *Petercsák Tivadar* (szerk.): *Tradicionalis agrárközösségek, mezőgazdasági szövetkezetek a Kárpát-medencében (19–21 század)*. Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae. Eger, 2011, p. 195.

¹⁸⁴ 1894. évi XII. törvénycikk a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről.

¹⁸⁵ *Csoma*: i. m. (183), p. 196.

Az 1929. évi XVII. törvénycikk,¹⁸⁶ illetve az azt felváltó 1938. évi XXXI. törvénycikk¹⁸⁷ újabb és újabb szigorításokat vezetett be a megfelelő minőségű szőlő- és borkészítés érdekében.

Az 1948-tól történő államosítások, a magántulajdon felszámolása, a polgári értékrend ellehetetlenítése a hegyközségekre is súlyos csapást mért. A hegyközségek mint autonóm szervezetek 1949-ben megszüntetésre kerültek. Kötelezettségeik és jogaik az államkincstárra szálltak, vagyonukat, eszközeiket a Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetségének helyi szervezete vette át. A hegyközségek alapító okmányát, irattárát, nyilvántartásait, a területekre vonatkozó kataszteri és egyéb adatokat az illetékes községi vagy megyei levéltáraknak kellett beadni.¹⁸⁸

A hegyközségek a szocialista típusú gazdaságban tehát egyáltalán nem működtek, hanem megszüntetésük után 45 évvel, az 1994. évi CII. törvény¹⁸⁹ hívta őket újra életre. Az Országgyűlés célja a törvény megalkotásával egyrészt a szőlőművelés színvonalának emelése, másrészt a termékek piacképességének javítása, harmadrészt pedig a korszerű eredetvédelem meghonosítása volt. A szabályozás értelmében tehát a hegyközség lett az a szervezet, amely a borászati termékek származását, eredetét garantálja.¹⁹⁰

5.4.2. A hegyközségi rendszer felépítése

A hegyközségeket jelenleg a már említett 2012. évi CCXIX. törvény szabályozza. A Hktv. szerint hegyközség „egy borvidék egy vagy több településének szőlészeti és borászati termelői által e tevékenységükhöz fűződő közös érdekeik előmozdítására, valamint az általuk előállított termékek származás-, minőség- és eredetvédelmére létrehozott köztestület”.¹⁹¹ A törvény értelmében a hegyközségnek legalább 300 hektárnak kell lennie, és az azt alkotó ingatlanoknak legalább 10 termelő használatában kell állnia. Hegyközség csak ugyanazon borvidékek településeinek részvételével alapítható.¹⁹² Amennyiben az adott hegyközség nem felel meg a fent leírt követelményeknek, köteles dönteni valamelyik szomszédos hegyközségbe való beolvadásáról.¹⁹³

A hegyközség legfelsőbb önkormányzati testülete a közgyűlés, amely a tagok összességéből áll.¹⁹⁴ A hegyközség szervezetének és működésének rendjét az alapszabályban kell meghatározni.¹⁹⁵ Lakóhelyétől és székhelyétől függetlenül tagságra kötelezett az a szőlésze-

¹⁸⁶ 1929. évi XVII. törvénycikk a szőlőgazdálkodásról és a hegyközségekről.

¹⁸⁷ 1938. évi XXXI. törvénycikk a hegyközségekről, valamint a szőlő- és gyümölcs gazdálkodásról.

¹⁸⁸ Csoma: i. m. (183), p. 198–199.

¹⁸⁹ 1994. évi CII. törvény a hegyközségekről.

¹⁹⁰ Csoma: i. m. (183), p. 200.

¹⁹¹ Hktv. 3. § (1) bekezdés.

¹⁹² Hktv. 5. § (1) bekezdés.

¹⁹³ Hktv. 5. § (4) bekezdés.

¹⁹⁴ Hktv. 6. § (1) bekezdés.

¹⁹⁵ Hktv. 14. § (1) bekezdés.

ti-borászati termelő, aki tevékenységét a hegyközség működési területén végzi.¹⁹⁶ Amennyiben azt az alapszabály lehetővé teszi, hegyközségi tagságot vállalhat önkéntes jelleggel olyan személy is, aki arra nincs a Hktv. értelmében kötelezve.¹⁹⁷

A hegyközségi rendszer több szintből áll.

- A *hegyközségek* képviselik az egy vagy több településen elhelyezkedő szőlőültetvényeket, illetve összehangolják ezeken a területeken a bortermelést és a borkereskedelmet. A hegyközségek feladatai közé tartozik többek között a működési területéhez tartozó szőlők őrzése, tagjai szőlészeti-borászati szakmai tevékenységének összehangolása a minőségvédelem érdekében, illetve a célszerű telepítés és művelés rendje, a növényvédelem egységes szabályainak meghatározása.¹⁹⁸
- A hegyközségek borvidékeként *hegyközségi tanácsot* alakítanak, amelynek tagjai a hegyközségek küldöttei.¹⁹⁹ A hegyközségi tanács hatáskörébe tartozik a borvidék területén termőterülettel rendelkező, oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi jelölések termékleírásával, a borvidéki rendtartással, a borvidéket érintő közéleti eseményekkel kapcsolatos feladatok ellátása.²⁰⁰ A hegyközségi tanács feladata a borvidéki rendtartás megalkotása, amely a borvidék borszőlőtermőhelyi kataszterbe sorolt területre és a borvidék területén működő borászati üzemekre kiterjedő hatállyal érvényes.²⁰¹
- A hegyközségi tanácsok borrégióként *borrégiós tanácsot* alakítanak, amelynek hatáskörébe tartoznak a borrégió közép- és hosszú távú stratégiájának kidolgozása, a borrégiót alkotó borvidékeken átívelő, oltalom alatt álló eredetmegjelölések és földrajzi jelzések termékleírásaival kapcsolatos feladatok ellátása, valamint azok a feladatok, amelyeket a borrégiót alkotó hegyközségi tanács, annak hiányában a hegyközség adott át.²⁰² A hegyközségek országos szervezete a *Hegyközségek Nemzeti Tanácsa*,²⁰³ amely a hegyközségi tanácsok által delegált küldöttekből áll.²⁰⁴ A HNT a tagjai közül elnökséget, ennek tagjai közül pedig elnököt, alelnököket választ meg. Az ügyvitelért felelős személy a főtitkár, akit a HNT pályázat alapján választ meg.²⁰⁵ A HNT feladata többek között a hegyközségek adatszolgáltatásának összegzése, ezek alapján pedig agrárpiaci beavatkozásra vonatkozó javaslat kidolgozása, a szőlő- és bortermeléssel kapcsolatos feladatokat ellátó hatóságokkal való együttműködés, a hegyközségek képvisellete eredetvédelmi ügyekben, kapcsolattartás nemzetközi eredetvédelmi szervezetekkel.²⁰⁶

¹⁹⁶ Hktv. 15. § (1) bekezdés.

¹⁹⁷ Hktv. 15. § (3) bekezdés.

¹⁹⁸ Hktv. 33–34. §

¹⁹⁹ Hktv. 22. § (1) bekezdés.

²⁰⁰ Hktv. 24. § (1) bekezdés *a)–d)* pont.

²⁰¹ Hktv. 36. § (1)–(2) bekezdés.

²⁰² Hktv. 26. § (1)–(1a) bekezdés.

²⁰³ A továbbiakban: HNT.

²⁰⁴ Hktv. 28. § (1) bekezdés.

²⁰⁵ Hktv. 28. § (3) bekezdés.

²⁰⁶ Hktv. 38. § (1) bekezdés.

A KSH elemzése szerint²⁰⁷ az árutermelő szőlőültetvények összes területe 2020-ban 62 ezer hektár volt a HNT nyilvántartása alapján, ezek 6 magyar borrégióban, ezen belül 22 borvidékbe sorolt 97 hegyközségben található, illetve földrajzilag e területeken kívül is elhelyezkednek ültetvények.

5.5. A hazai szabályozásban részt vevő szervezetek

5.5.1. Agrárminisztérium

A borok eredetvédelmével kapcsolatos feladatokat az Agrárminisztérium Borászati és Kertészeti Főosztálya látja el. Az Agrárminisztérium feladata emellett a Hagyományok-Ízek-Régiók program és az ehhez a programhoz kapcsolódó védjegy használati jogának engedélyezése is.

A minisztérium célja, hogy a termelők éljenek a földrajzi árujelzők oltalma adta lehetőséggel, és minél több terméket jelentsenek be uniós eredetmegjelölés, illetve földrajzijelölés iránt, ezzel is védve hazánk mezőgazdasági érdekeit.²⁰⁸

5.5.2. Bor Eredetvédelmi Tanács (BET)

A BET működését a Bor Eredetvédelmi Tanácsról szóló 1372/2013. Korm. határozat²⁰⁹ szabályozza. A BET a borászati termékek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek, valamint a hagyományos kifejezések közösségi oltalma iránti eljárásokban a Kormány részére lát el véleményező, javaslattevő feladatot, ezenfelül pedig az agrárpolitikáért felelős miniszter részére véleményező, javaslattevő és tanácsadó tevékenységet is ellát.²¹⁰ A BET 11 tagból áll.²¹¹

5.5.3. Nemzeti Borkiválósági Program

A Nemzeti Borkiválóság Program 2013-ban indult, célja a magyar borok nemzeti, illetve nemzetközi értékesítésének fellendítése, illetve a magyar borágazat versenyképességének előmozdítása. A programfelelősi feladatokat az Agrárminisztérium Borászati és Kertészeti Főosztálya látja el.

²⁰⁷ Szőlőültetvények. KSH 2020: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/szoloultetvenyek/2020/index.html>.

²⁰⁸ Szentkirályi: i. m. (157), p. 13.

²⁰⁹ 1372/2013. (VI. 27.) Korm. határozat a Bor Eredetvédelmi Tanácsról.

²¹⁰ 1372/2013. (VI. 27.) Korm. határozat 1–2. pont.

²¹¹ 1372/2013. (VI. 27.) Korm. határozat 4. pont.

A program keretein belül Országkóstoló Borverseny kerül megrendezésre, melynek eredményeként évente megjelenik a Borkiválóságok Könyve. A könyvsorozat célja szakmai alapon nyugvó, de közérthető tájékoztatást nyújtani az adott év legrangosabb borairól.²¹²

A versenyen részt vevő borászati termékek érzékszervi vizsgálatát a szőlő-bor ágazatban folytatott hatósági eljárásokról és teljesítendő adatszolgáltatási kötelezettségekről szóló 435/2021. (VII. 16.) Korm. rendelet által²¹³ szabályozott testület, az Országos Borszakértő Bizottság látja el.

5.6. Hungarikumok

A magyar eredetvédelmi rendszer különleges képződménye a hungarikum, amely nem iparjogvédelmi oltalmi forma, hanem egy sajátos, törvényi védelemben részesülő intézmény.

A hungarikumok szabályozása az elmúlt két évtizedben számos problémát vetett fel, mivel az egyik megközelítés szerint az intézményt mint védjegyet kívánták védeni. Ezzel szemben a *sui generis hungarikum* elképzelés helyezkedett el, azaz a hungarikumok törvényi védelemben való részesítése. Ezen törekvések hatására született meg a Hungarikum tv., amelyet az Országgyűlés 2012. április 2-án fogadott el. A hatálybalépést követően a Kormány elfogadta a törvény végrehajtását szolgáló részletszabályokat,²¹⁴ amelyek módosítására²¹⁵ 2020-ban került sor.

Mivel a szabályozás újszerűségéből következően számos kérdést még nem lehetett teljes körűen tisztázni, a Hungarikum tv. gyakorlati alkalmazása során világossá vált, hogy szükség van kiegészítő szabályokra. Ennek következtében 2015. július 3-án hatályba lépett a Hungarikum tv. módosítása.²¹⁶ A módosítás legjelentősebb újdonsága a külhoni értékgyűjtés hazai mintára való megteremtésének a lehetősége.²¹⁷

A Hungarikum tv. megfogalmazása szerint a hungarikum „gyűjtőfogalom, amely egy-egy osztyályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egvediségevel, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye”.²¹⁸ A hungarikummá

²¹² Szentkirályi: i. m. (157), p. 14.

²¹³ 435/2021. (VII. 16.) Korm. rendelet a szőlő-bor ágazatban folytatott hatósági eljárásokról és teljesítendő adatszolgáltatási kötelezettségekről, 56. §.

²¹⁴ 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és a hungarikumok gondozásáról.

²¹⁵ 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról.

²¹⁶ 2015. évi LXXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény módosításáról.

²¹⁷ Hungarikum tv. 5/A. §.

²¹⁸ Hungarikum tv. 1. § (1) bekezdés c) pont.

nyilvánítás egy többlépcsős, alulról építkező folyamat. Javaslatot bárki tehet, azonban annak három szinten kell megfelelnie.²¹⁹

A Hungarikumok Gyűjteménye jelenleg 79 hungarikumot tartalmaz, amelyek közül jelen dolgozat szempontjából a Tokaji történelmi borvidék kultúrtája, a magyarországi Tokaji borvidéken előállított Tokaji aszú, a TÖRLEY pezsgő, az Egri Bikavér és a fröccs bír relevanciával.²²⁰

6. ÖSSZEGZÉS

A bor-eredetvédelem az iparjogvédelmen belül marginális helyet foglal el terjedelmét tekintve, ennek ellenére rendkívül érdekes területnek mondható. A borok gazdasági, kulturális és történelmi hátterét tekintve a bor-eredetvédelem érdemes a kitüntetett figyelemre.

A dolgozatban ismertetésre került a magyar borok ókorig visszanyúló története, majd elemeztük a borminőséget befolyásoló tényezőket, hangsúlyozva a termőhely és a terroir jelentőségét.

Általánosan bemutattuk a földrajzi árujelzőket, különös figyelmet szentelve a földrajzi árujelzők és a védjegyek közti különbségeknek. Ezután megkíséreltük ismertetni az eredetvédelem fogalmát.

Részletesen bemutattuk a bor-eredetvédelem nemzetközi, uniós, valamint hazai szabályozását, intézményeit. Körüljártunk két olyan esetet, amelynek középpontjában a tokaji bor védelme állt: az olasz tokaji esetében olasz termelők lettek eltiltva a Tocai Friulano, illetve a Tocai Italico szőlőfajtanevek alkalmazásától, a szlovák tokaji esetében pedig Magyarország annak érdekében lépett fel, hogy Szlovákia ne alkalmazhassa a TOKAJI megjelölést a gyengébb, színvonal alatti minőségű boraira.

Az Európai Unióban a földrajzi árujelzők közül a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek, valamint a szőlészeti és borászati termékek kizárólagos uniós oltalomban részesülnek, tehát ezekben a kategóriákban nemzeti oltalom nem tartható fenn. Az EU kizárólagossága kiváló eszköz arra, hogy versenyjogi szempontból visszaszorítsa a visszaéléseket, ezzel is nagyobb lehetőséget teremtve a magyar bornak az Unió piacán való jelentősebb térnyerésére.

A hazai bor-eredetvédelem keretein belül különös figyelmet kapott a hegyközségi rendszer ismertetése. A hegyközségek autonóm szervezetének előfutárai a középkorra vezethetők vissza, majd a 19. század végén kerültek a maihoz hasonló formában kialakításra. Fejlődésüknek a szocialista gazdaság vetett gátat, újrászervezésükre pedig a rendszerváltozást követően került sor. A hegyközségi rendszer tehát egy olyan szerveződés, amely a magyar bor-eredetvédelemben jelentős szerepet játszik.

²¹⁹ Hogyan lehet valami hungarikum? <http://hungarikum.hu/hu/content/hogyan-lehet-valami-hungarikum>.

²²⁰ Hungarikumok Gyűjteménye: <http://www.hungarikum.hu/hu/content/let%C3%B6lthet%C5%91-dokumentumok>.